

A. 2835.

Piibli lood.

Wändra kurtummadele fokkuseadnud

C. Hirschelmann,

Wändra kurtummade fooli direktor.

Tortu fsen-
uri
arhiivist 1912.

I.

Wana Testamendi lood.

5-es fooli aasta.

РЕВЕЛЬ.

Печатано въ „Типогр. А. Миквиць“, 1904.

Эстляндская Евангелическо-Лютеранская Консистерія
симъ удостовѣряетъ, что къ печатанію этой книги со сто-
роны сей Консистеріи препятствій не имѣется.

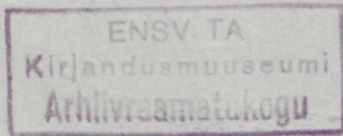
Ревель, Вышгородъ, 19-го Сентября 1902 г.

№ 1185.

Вице-Президентъ,
Генераль-Суперъ-Интендентъ: Л. Гершельманъ.

За Секретаря: К. Зигель.

Дозволено цензурою. Юрьевъ, 1-го Юня 1904 года.

53070

Esimesed inimesed.

- Jumal tegi (lõi) 1) walguſe
2) taewa
3) mere ja maa
4) päikese ja kuu ja taewatähed
5) kalad ja linnud
6) elajad.

Kuue päewaga tegi Jumal kõik walmis ja ehitas maa peale ilusa aia. Aia nimi oli Eeden ehk Paradiis.

Kuuendal päewal wöttis Jumal mulda maast ja tegi inimese kuju. Jumal puhus õhku kaju ninasse. Inimese kaju sai elawaks. Jumal pani temale nime Adam. Adam elas Paradiisi aias. Adam pidi kõikide elajate ja asjade üle walitsema.

Adam heitis magama. Jumal tuli tema juure. Jumal wöttis Adamast ühe külje luu ja tegi luust naese. Adam pani naesele nime Gewa. Adam ja Gewa elaswad rõõmsasti Paradiisi aias ja armastaswad Jumalat. Jumal armastas neid ka.

Seitsmendat päewa nimetas Jumal pühapäewaks.

Esimene patt ja patu nuhtlus.

Paradiisi aia keskel kaswas wiljapuu. Jumal ütles Adamale ja Gewale: „Arge sööge mitte selle puuwilja! Kui teie selle puuwilja sööte, siis teie peate surema!“ Adam ja Gewa oliwad sõnakuulelikud.

Madu tuli paradiisi aeda ja ütles Gewale: „Jumal ei keela puuwilja söömast. Sööge peale! Teie ei sure mitte ära.“ Madu waletas. Gewa wastas: „Meie ei tohi selle puu wilja mitte süüa, mis aia keskel kaswab.“ Madu ütles: „Teie olete rumalad. Jumal on kade. Jumal ei taha, et teie targaks saate. Puuwili teeb targaks, aga ei sureta.“

Gewa uskus madu ja sõi. Tema andis Adamale ka. Adam ja Gewa oliwad sõnakuulmata.

Dhtu tuli Jumal Paradiisi aeda. Adam ja Gewa kartsiwad ja peitsiwad ennast ära. Jumal leidis nad warsti üles ja küsis Adamale käest: „Mispärast sõid sina puuwilja, mis mina keelstin?“ Adam wastas: „Gewa andis minule.“ Jumal küsis Gewa käest: „Miks andsid sina Adamale puuwilja?“ Gewa wastas: „Madu pettis mind. Ta ütles: võib süüa küll! ja mina sõin.“

Jumal ütles maale: „Sina oled kuri ja halb. Sina pead mulda sööma. Inimesed saavad sinu pea katti rõhuma.“

Jumal ütles Gewale: „Sinul peab palju valu ja haigust olema.“

Jumal ütles Adamale: „Sinul peab palju waewa olema. Sina pead raskest tööd tegema. Sa pead nüüd ise enesele toitu otsima. Mina ajan sind Gewaga Paradiisi aiast välja!“

Jumal saatis ingli Paradiisi aeda. Ingel ajas Adama ja Gewa aiast välja, ja pani aia wärawa kinni. Adam ja Gewa oliwad kurwad ja nutsiwad. Nüüd oliwad inimesed patused.

Uadama ja Eewa lapsed.

Uadam ja Eewa hakkasivad põldu harima. Nendel oli kaks poega. Wanema nimi oli Kain, noorema nimi oli Aabel.

Kain oli kuri ja sõnakuulmata pois. Aabel oli hea ja sõnakuulelik ja armastas Jumalat. Jumal waatas lahkesti Aabeli peale ja oli tema vastu armuline. Kain ei armastanud Jumalat mitte. Sellepärast oli Jumal Kaini peale wihane.

Ühel päewal tegiwad Kain ja Aabel kividest kaks altarit. Altari peale paniwad nemad puud. Kain pani oma altari peale wilja. Tema oli põllu-mees. Aabel oli karjane ja pani oma altari peale lamba. Nemad ohwerdasivad Jumalale. Jumal waatas lahkesti Aabeli ohwri peale, aga Kaini ohwri peale Jumal ei waatanud lahkesti, sest Kain oli kuri.

Rain sai wihafeks. Tema läks oma wenna juure ja löi ta maha. Jumal nägi taewast ja küsis Raini käest: „Kus on su wend Aabel?“ Rain waletas ja ütles: „Ega mina ei tea.“ Siis sai Jumal wäga wihafeks ja ütles: „Sina oled mõrtsukas! Mine ära kaugele maale. Mina ei taha sind enam näha.“ Rain läks kaugele maale elama.

Jumal andis Adamale ja Gewale weel ühe poja. Selle nimi oli Sett. Sett oli hea pois ja armastas Jumalat.

Weeuputus.

Adam ja Gewa suriwad ära. Rain suri ka wõerale maale ära ja tema lapsed kaswasiwad suureks. Nemad oliwad ka kurjad ja sõnakuulmata. Seti lapsed oliwad sõnakuulelikud ja armastasiwad Jumalat. Sett suri ka ära. Raini lapsed tuliwad Seti laste juure ja õpetasiwad Seti lapsi kurja tegema. Seti lapsed saiwad ka kurjaks. Üksnes kahetja hinge ei jät nud Jumalat maha. Need oliwad Noa ja tema naene, Noa pojad Semm, Hamm, Jeewet ja nende naesed.

Jumal ütles: „Mina tahan kõik teised inimesed ärarahkata, sest nemad lähewad liiga kurjaks.“ Tema ütles Noale: „Tee omale laew ja mine sinna sisse oma naesega ja poegadega ja poegade naestega. Võta ka elajatest paari wiisi ligi.“

Noa oli sõnakuulelik ja tegi kõik, mis Jumal käs kis. Jumal pani ise laewa ukse kinni ja lastis wihma sadada 40 päewa ja ööd. Wesi tõusis kõrgesse ja kattis maad ja põllud ja heinamaad ja karjamaad ja majad ja metsad ja kõrged mäed. Wesi tõstis laewa üles.

Inimesed ja loomad maa peal uppusiwad kõik ära. Wesi tõusis 150 päewa.

Siis wesi hakkas alanema. Noa laew jäi Ararati mäe otša seisma. Noa perekond tuli elajatega ja lindudega laewast wälja. Noa ehitas Jumalale altari ja ohwerdas temale tänuohwrit. Noa tänas Jumalat, et Jumal teda oli hoidnud.

Jumal õnnistas Noat ja ütles: „Mina ei taha mitte enam weeputust maa peale saata. Wikerkaar on minu tunnistaja.“ Noa ja tema pojad ja nende naesed nägiwad ilusat wikerkaari pilwes ja kiitsiwad Jumalat.

Noa pojad.

Noa istutas wiinapuid ja tegi wiina. Tema jõi palju wiina ja jäi joobnuks. Tema heitis magama.

Ta oli paljas. Hamm nägi seda ja naeris. Tema läks oma wendade juure ja ütles naerdes: „Tulge waadake, isa on paljas.“ Hamm oli ropp. Semm ja Jeewet tuliwad isa juure. Nemad oliwad väga kurwad ja katsiwad isa kinni.

Pärast ärkas Noa üles. Tema nägi, et Semm ja Jeewet oliwad kurwad. Noa küsis: „Mispärast olete teie kurwad?“

Semm ja Jewet wastasiwad: „Meie oleme sellepärast kurwad, et sina olid joobnud ja Hamm oli ropp. Ta naeris, et sina olid paljas.“

Noa sai wihaseks ja ütles Hammile: „Sina oled kuri ja halb pois. Jumal nuhtleb sind. Mine ära kaugele maale!“

Semmile ja Jeewetile ütles Noa: „Teie olete head ja sõnakuulelikud pojad. Jumal õnnistab teid, ja tuleb teie juure.“

Pärast läks Hammi sugu Aafrika, Ameerika ja Austraalia maale elama. Tema joost inimesed on kõik mustad.

Semm ja tema sugu jäi Aasia maale elama ja sai rikkaks. Seeweti sugu läks Euroopa maale elama ja Jumal andis ka temale rikkust ja tarkust.

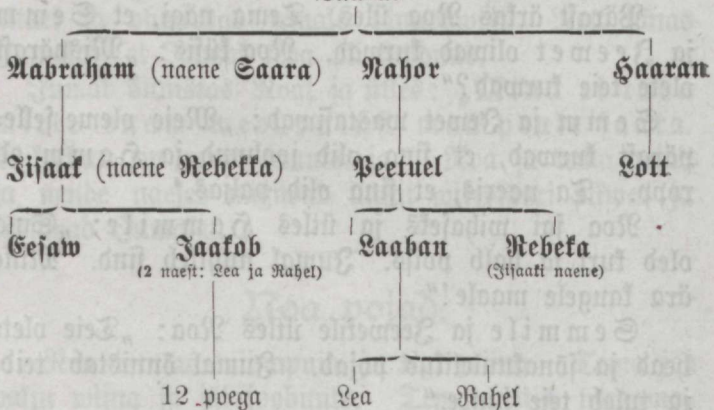
Abraham.

Kaldea maal elas Taara. Tema oli Semmi joost. Tal oli kolm poega: Abraham, Nahor ja Haaran.*) Taara, Nahor ja Haaran kummardasivad mõnda jumalaid. Abraham ja tema naene Saara ja tema wenna poeg Lott (Haarani poeg) armastasivad ja kartsid Jumalat.

*)

Taara sugu.

Taara.

Jumal ütles Abrahamile: „Mine wälja oma isamajast. Mina tahan sulle näidata, kuhu sina pead minema. Võta oma naene Saara ja oma wena-poeg Lott ka ühes!”

Abrahamil oli raske lahkuda. Aga tema oli sõnakuulelik ja tegi mis Jumal käskis. Ingel juhatas neile teed ja wiis neid Palestiina maale.

Palestiina (Kanaani) maal ehitas Abraham omale maja Mamre metsa ja hoidis seal oma karja. Lotil oli ka suur kari.

Abrahami ja Loti karjatsed läksiwad riidu. Abraham ja Lott ei tahtnud riielda. Lott läks Sodomalinnale elama.

Abraham ja Saara jäiwad wanaks. Nendel ei olnud last. Ühel õhtul tuli Jumal Abra-

hami juure, näitas taewa poole ja ütles: „Waata! taewas on palju taewa tähti. Sinu sugu peab ka

nii suur olema ja seda maad tahan mina sinule ja
su soole omaks anda."

Abraham uskus Jumalat ja Jumal mõtles:
„See on hea, et Abraham mind usub. Ta on
õige mees!"

Ühel päeval nägi Abraham kolm meest tulewat.
Abraham läks meestele vastu, teretas ja pa-
lus: „Olge head, tulge ja astuge sisse ja võtke
pisut leiba!"

Siis ta läks tupp Saara juure ja ütles:
„Walmista head sööki, kolm meest tulewad meile."

Nemad istusiwad laua ümber ja söiwad ja jöiwad.
Aga üks neist oli Jumal ise, teised kats olivad
inglid.

Ja Jumal ütles Abrahamile: „Masta pärast
jaab sinul poeg olema!"

Saara seisis ukse taga ja naeris, sest tema ei uskunud,
mis Jumal ütles. Jumal küsis: „Miks pärast naerab
Saara? Tema peab mind uskuma!" Abraham uskus.

Jumal ja kaks inglit läksiwad ära Soodoma
linna poole. Abraham läks ligi ja küsis Jumala-
käest: „Mis sina tahad Soodoma linnas teha?"

Jumal wastas: „Soodoma ja Komorra
linna rahwas on liig kurjad. Mina tahan mõlemad
linnad ärähawitada."

Abraham kohtus. Tema palus Jumalat: „Ära
hukka Lotti mitte ühes linnadega ära!" Jumal lubas
Lotti hoida. Abraham tänas südamest ja läks koju.

Jumal läks Soodoma linna ja ütles Lotile:
„Mine ruttu Soodoma linnast wälja. Mina häwitan
ta ära. Aga ära waata tagasi!"

Lott läks oma naesega ja kahe tütreaga linnast
wälja. Tema ja ta tütreid ei waatanud tagasi, aga

Doti naene oli sõnakuulmata ja waatas tagasi. Wäawlit ja soola sadas tema peale ja tema sai soolafambaks.

Nasta pärast oli Abrahamil ja Saarel poeg. Nemad paniwad temale nime Jisak ja oliwad wäga rõõmsad. Saarel oli häbi, et tema Jumalat ei olnud uskunud.

Ühel öösel tuli Jumal jälle Abrahami juure ja ütles: „Wõta oma poeg Jisak ja ohwerda ta minule!”

Abrahami süda läks kurwaks. Aga ta oli sõnakuulelik. Tema läks hommiku wara oma pojaga Mamre metjast Mooria mäe peale ja ehitas sinna altari.

Jisak küsis: „Mida sina tahad ohwerdada, sinul ei ole loome ligi.”

Abraham wastas kurwa näoga: „Küll Jumal ise

näitab, mis mina pean ohwerdama." Suure südame waluga sidus Abraham oma armsa poja känd finni ja pani teda altari peale. Siis wõttis tema noa kätte, tõstis oma käe ülesse ja tahtis poega ära tappa.

Siis hüüdis Jumal: „Ära tapa mitte oma poega ära. Waata, pöösas on jää, tapa ta ära. Kiiüd mina näen ja tean, et sina oled sõnakuulekik. Sina armastad mind rohkem, kui oma poega. Mina õnnistan sind ja sinu sugu!”

Abraham tänas ja kiitis Jumalat ja läks rõõmuga koju.

Jisaak.

Jisaak kaswas suureks. Abraham saatis oma sulase Elieseri hommikumaale, Jisaakile naist wõtma.

Elieser läks Beetueli majasse ja wöttis Beetueli tütre Rebeka Jisaafile naeseks.

Jisaačil ja Rebekal oli kaks poega: Cesaw ja Jaakob. Cesaw oli kergemeelne, Jaakob oli waga.

Jisaač jäi wanaks ja pimedaks. Tema ütles Cesawile: „Sina oled kütt; lasse minule metsa lindu, mina tahan metsa linnu liha süüa.“ Cesaw läks metsa jahile.

Jaakob kuulis, mis isa Cesawile ütles. Tema oli kawal. Ta läks wälja ja tappis lamba ära ja tõi Jisaafile lamba liha. Oma käe ümber pani ta lamba naha ja läks waga Jisaači tupp.

Jisaač istus woodi peal ja kuulas: keegi tuli tupp. Tema küsis: „Kes tuleb?“ Jaakob wastas kawalasti: „Mina olen Cesaw ja toon sinule metsalinnu liha.“

Jisaač ütles: „See on Jaakobi hääl. Tule siia ligemale!“ Jaakob astus Jisaači ligi ja Jisaač katsus Jaakobi käsi. Nemad olivad Cesawi käte sarnatsed: täis karwu. Siis ütles Jisaač: „Need on Cesawi käed, sina oled Cesaw!“ Ja Jisaač õnnistas Jaakobit.

Pärast tuli ka Cesaw metsast koju ja tõi isale metsalinnu liha. Jisaač küsis: „Mispärast tood sina kaks korda? Minu kõht on täis, mina olen sind juba õnnistanud.“ Cesaw sai aru, et Jaakob isa oli petnud. Ta läks wihaseks ja ütles Rebekale: „Mina tahan Jaakobit ära tappa.“

Rebeka ehmatas, sest tema armastas Jaakobit. Ta ütles Jaakobile: „Mine ära kaugele maale, sest Cesaw tahab sind ära tappa. Jaakob põgenes ära, Jisaač oli kurb.“

Jaakob.

Jaakob põgenes hommiku spoole. Tee peal heitis Jaakob maha ja uinus magama. Unes nägi tema redelit ja Jumalat redeli otsas ja inglid redeli peal. Jumal ütles temale: „Mina olen Abrahami ja Jisaaki Jumal. Mina tahan ka sinu Jumal olla ja sind hoida.“

Jaakob ärkas üles ja kohtus ära. Sest tema oli kuri ja halb olnud ja Jumal oli tema vastu armuline. Tema palus Jumala käest andeks. Ta võttis kivi pea alt ja walas õli kivi peale ja tänas Jumalat. Ta pani magamise kohale nime Beetel (= Jumala kodu).

Jaakob läks edasi hommiku maale Laabani juure. Laaban oli Jaakobi onu. Ta röömustas, et ta

Jaakobit näha sai. Jaakob hakkas Laabani lambakarjateks ja Laaban andis temale oma tütre Lea naeseks.

Pärast andis Laaban ka oma teise tütre Raheli Jaakobile naeseks ja Jaakob teenis Laabanit umbes kakskümmend aastat. Jaakob sai väga rikkaks. Temal oli 12 poega.

Aga Jaakob tahtis oma isaga ja Gesawiga ära leppida. Tema läks oma naestega ja lastega ja karjaga kodu poole. Tee peal jagas tema oma karja kahte jaku. Tema tahtis Gesawile ühe jao kinkida. Sellega tahtis tema Gesawit rõõmustada.

Ühel öösel ei maganud Jaakob mitte. Tema palus Jumalat. Jumal tuli Jaakobi juure ja õnnistas teda. Aga Jumal tegi Jaakobi puusa haigeks, et Jaakob ei pidanud oma pattu äraunustama. Jaakob hakkas sest ajast saadik lonkama. Koha nimetas ta Pniieliks, s. o.: mina olen Jumalat näinud."

Hommitul nägi Jaakob kaugelt Gesawit tulewat. Gesawi juures olivad soldatid. Jaakob kartis. Tema arwas, Gesaw tuleb teda tapma. Jaakob heitis põlwili maha ja palus Gesawi käest andeks. Tema hakkas Gesawist kinni ja nuttis. Gesaw ei olnud enam pahane. Tema andis Jaakobile suud ja andis temale andeks. Nemad leppiswad ära ja läksiwad koos Mamre metsa Jisaaki juure. Jisaak oli rõõmus ja andis ka temale andeks. Siis suri Jisaak ära.

Jaakobi pojad.

Jaakobi poegade nimed olivad: Ruuben, Siimeon, Leewi, Juuda, Lann, Nawtali, Kad, Usjer, Jaskar, Seebulon, Joosep ja Benjamin. Jaakob armastas Joosepit rohkem kui teisi. Sellepärast olivad teised wennad kadedad.

Kord kintis isa Joosepile kirju kuue. Joosep läks pisut uhkeks ja arwas ennast teistest suurema olewat. Wennad saiwad wihaseks ja tahtsiwad teda ära tappa. Aga Ruuben keelis neid. Ta ütles: „Ärge tapke teda mitte ära, waid wiskagem teda kaewu!“ Ruuben tahtis teda peasta ja isa juure tagasi saata.

Wennad kuulsiwad Ruubeni sõna. Nemad wõt siwad kirju kuue Joosepi seljast ära ja wiskasiwad Joosepi kaewu. Kaew oli kuiv. Joosep karjus ja nuttis, aga wennad läksiwad ära sööma.

Wõerad kaupmehed tuliwad kaewu juure. Nemad nägiwad kaewu sees poisji. Wennad nägiwad kaupmehi tulewat, läksiwad nende juure ja ütlesiwad: „Ditke Joosep ära!“ Kaupmehed ostsiwad Joosepi kahetümne rubla eest ära ja wiisiwad ta Egiptuse maale.

Ruuben oli kurb, aga wennad kaitsiwad kirju kuue werega ja ütlesiwad waletades isale: „Lõwi wõi tiiger on Joosepi ära söönud.“ Jaakob oli wäga kurb ja nuttis. Tema juuksed läksiwad halliks ja temal oli suur südame valu.

Kaupmehed müüsiwad Joosepi Egiptuse maa kuninga Waarao sulasele ära. Waarao sulase nimi oli Potiwar. Joosep jäi Potiwari majasse. Ta ei saanud koju minna. Aga ta oli alati sõna-kuulelik ja Potiwar armastas teda.

Joosep kaswas suureks. Potiwari naene tahtis Joosepiga abielu rikkuda. Aga Joosep ütles: „Mina ei tohi. Jumal keelab.“ Jumal ütleb: „Sina ei pea mitte abielu ärarikkuma!“ Potiwari naene sai wihaseks. Ta kaebas oma mehele ja waletas Joosepi peale. Potiwar sai ka wihaseks ja wiskas Joosepi wangi torni.

Ühel öösel nägi kuningas Waarao un d. Keegi ei teadnud, mis unenägu tähendas. Siis ütles wangide ülewaataja: „Üks noormees, Joosep, on wangitornis. Tema on tark. Tema mõistab unenägušid seletada.“

Waarao kutsus Joosepi oma juure. Joosep palus Jumalat appi. Jumal õpetas Joosepit kuninga unenägu seletama; ja ta seletas selle ära.

Kuningas oli rõõmus. Ta peastis Joosepi wangist lahti, andis temale palju raha ja kuld sõrmuse ja kintis temale kallid riided. Joosep sai Waarao sõbraks.

Egiptuse maale tuli põud. Joosep oli tark. Tema korjas enne põuda palju wilja kofku ja pani ta aitadesse. Kui põud tuli, siis andis tema inimestele aitadest wilja. Inimesed auustasiwad Joosepit.

Palestiina (Kanaani) maal oli ka pöud. Jaakob ja tema pojad oliwad üsna näljas. Jaakob ütles oma poegadele: „Minge Egiptuse maale wilja ostma. Meie sureme nälga ära!”

Jaakobi pojad läksiwad Egiptuse maale ja tuliwad (Memfi) linna, kus Waarao ja Joosep elasiwad. Nemad läksiwad Joosepi kotta ja kummar-dasiwad tema ette. Joosep waatas nende otsa, tundis neid warsti ära, aga wennad ei tunnud teda mitte.

Joosep küsis: „Mis teie tahate.” Nemad wastasiwad: „Meie tuleme Kanaanani maalt ja tahame wilja osta, sest meie maal on pöud.” Joosep ütles: „Wõib olla, teie waletate. Ostke wilja, aga jätke üks wend siia. Kas teil on weel wendi?”

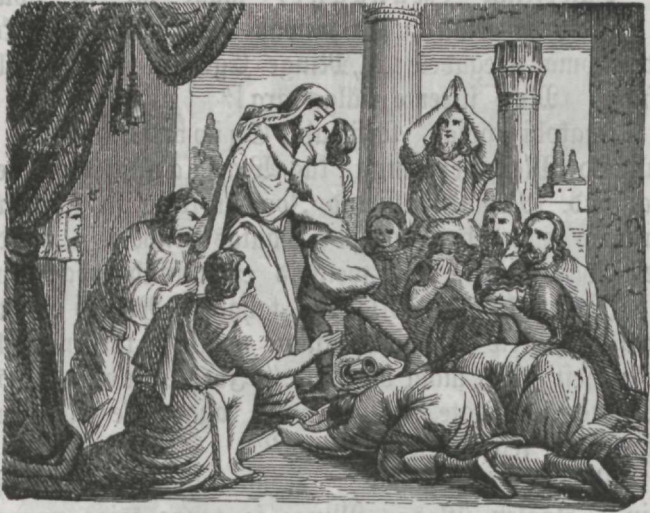
Nemad wastasiwad: „Kõige noorem wend jäi koju.” Joosep ütles: „Minge ja tooge kõige noorem wend ka siia!”

Wennad jäiwad kurwaks ja palusiwad südamest Joosepit, aga Joosep ei lastnud Siimeoni lahti. Siimeon pidi sinna jääma. Teised läksiwad kurwa meelega koju.

Jaakob küsis: „Kus on Siimeon?” Pojad ütlesiwad: „Siimeon jäi Egiptuse maale. Suurtsugu mees kästis teda sinna jääda.” Jaakob nuttis ärdasti.

Nälg tuli jälle kätte. Jaakob saatis pojad teist korda Egiptuse maale, aga ta ei tahtnud Benjaminini ühes anda. Pojad ütlesiwad: „Kui Benjamin ligi ei tule, siis ei anta meile mitte wilja.” Jaakob oli küll kurb, aga ta andis siiski Benjaminini ligi.

Nemad läksiwad jälle Joosepi kotta ja palusiwad teda: „Anna meile Siimeon tagasi. Meie isa on kurb ja nutab!” Wennad oliwad wäga kurwad ja palusiwad südamest.

Siis ütles Joosep: „Mina olen teie wend Joosep!“ ja nuttis rõõmu pärast. Aga wennad kartsiwad ja arwasiwad, et Joosep tahab neid wangi wiwata.

Aga Joosep ei olnud mitte kuri. Tema andis neile juud ja küsis nende käest: „Kas isa on terve?“ Wennad heitsiwad Joosepi ette maha ja palusiwad tema käest andeks, et nemad teda oliwad ära müüinud. Joosep andis neile hea meelega andeks.

Tema ütles: „Minge koju ja ütelge isale: Joosep elab ja Siimeon ei ole ka mitte surnud. Tulgu isa ka siia elama.“

Wennad läksiwad rõõmuga koju isa juure ja rääksiwad temale kõik, mis Joosep oli käskinud ütelda.

Zaakob sai rõõmsaks, pani härjad wankri ette ja läks kõige oma perega Egiptuse maale.

Joosep tuli isale wastu. Mõlemad nutsiwad rõõmu

pärast. Jaakob jäi oma perega Kooseni maale elama.

Jaakob sai 147 aastat wanaks ja suri Kooseni maale ära. Pojad wiiswad isa furnuteha Kanaani maale ja matsiwad ta sinna maha.

Joosep suri ära, 110 aastat wana, ja ta pandi Egiptuse maal kirstu.

Jisraeli rahwa orjus ja peastmine.

Jaakobi sugu sai Egiptuse maal suureks rahwaks. Rahwa nimi oli: Jisraeli rahwas. Tema elas Kooseni maal 430 aastat. Waarao oli Jisraeli rahwa wastu hea. Uga tema suri ära.

Teine kuningas, Ramfes, oli suri ja tige. Tema ei armastanud Jisraeli rahwast mitte, waid waewas teda hirmsasti. Jisraeli rahwas pidi rasket tööd tegema. Ta sai wähe süüta ja palju pekka.

Jisraeli rahwas hüüdis Jumalat appi. Ramses käsks kõik Jisraeli poisslapsed ära tappa. Jisraeli rahwa mees Amram ei tahtnud oma poega tappa lasta. Tema naene Joheebet tegi pilliroost kasti ja pani poisi kasti sisse. Kastis wiis ta Niiluse jõe ääre. Lapse õde Mirjam jäi jõe ääre vaatama. Ta tahtis näha, mis wennaga sünnib.

Ramsese tütar tuli jõe ääre suplema. Tema nägi kasti. Kastis oli weikene ilus poiss. Kuninga tütar kutsus oma tüdrukku ja käsks teda kasti weest välja võtta.

Kuninga tütar võttis poisi omale ja pani temale nime: Mooses (= weest välja tõmmatud), ja kaswatas teda suureks. Mooses sai väga targaks.

Ramses suri ära. Tema asemele sai Menepta. See oli ka kuni kuningas. Mooses nägi, et Egiptuse mehed oliwad Jisraeli rahwa wastu kurjad. Ta sai wihaseks, sest ta oli Jisraeli mees.

Ühel päewal nägi tema, et Egiptuse mees Jisraeli meest pekkis. Ta lõi Egiptuse mehe maha. Keegi mees nägi seda ja ütles: „Mina kaeban seda kuningale.“ Mooses põgenes Egiptuse maalt Miidiani maale. Tema sai seal wõera mehe lambakarjatseks.

Kord nägi tema eemalt põlewat pöösfat. Pöösfas ei põlenud mitte ära. Mooses läks vaatama. Kõitselt kuulis ta Jumala häält. Ta kõhtus ära. Jumal ütles: „Mine Egiptuse maale ja peasta Jisraeli rahwas waewast ja raskest tööst lahti.“

Mooses ütles Jumalale: „Saada teine minu asemel. Mina ei mõista hästi rääkida, sest minul on kange keel.“ Jumal ütles: „Sinul on wend Aaron. Aroni keel ei ole kange. Aaron peab sinu eest rääkima. Minge mõlemad Egiptuse maa kuninga juure ja ütelge: „Jumal saatis meid sinu juure. Lase Jisraeli rahwas ära minna.“

Mooses ütles: „Kuningas ei usu meid.“ Jumal ütles: „Wiska kepp maha!“ Mooses wiskas kepi maha. Kepp sai maoks. Jumal ütles: „Wõta mao sabast kinni!“

Mooses tegi seda ja madu sai jälle kepiks. Jumal ütles: „Kui kuningas ei usu, siis wiska kepp temate maha. Ta saab jälle maoks.“

Mooses ja Aaron läksiwad Egiptuse kuninga juure ja ütlesiwad: „Jumal saatis meid, lase Jisraeli rahwas ära minna.“

Kuningas ütles: „Mina ei tea, kes on Jumal; mina ei usu; mina ei luba; Jisraeli rahwas peab weel rohkem tööd tegema.“

Aaron wiskas kepi maha, kepp sai maoks. Aga

kuningas ütles: „Teie olete kavalad nõijad, mina ei luba rahwast ära minna. Minu nõiad ja lausujad mõistawad seda ka teha!“

Sumal sai wihaseks ja nuhtles Egiptuse rahwast raskesti. Ingel lendas maha ja tappis ühel öösel Egiptuse rahwa esimesed pojad ära.

Mooses ütles Jisraeli rahwale: „Igaüks perekond peab lamba ära tapma ja lamba werrega ukse lengid wõidma. Kui ingel näeb werd ukse lengide küljes, siis tema läheb mööda ja ei tapa mitte Jisraeli esimesi poegi ära.

Öösel kohtus kõik Egiptuse rahwas ära. Nemad kirjendasiwad: „Meie pojad on surunud.“ Kuninga wanem poeg suri ka ära ja kuningas ütles Moosesele ja Aaronile: „Jisraeli rahwas minu ruttu Egiptuse maalt ära. Mina ei taha teda mitte enam waewata.“

Jisraeli rahwas tuli kokku. Mooses astus Jisraeli rahwa ette.

Jumal juhatas Jisraeli rahwa Kooseni maalt wälja punase mere ääre. Rahwa eel käis Jumal öösel tulesamba näol, päewal pilwe-samba näol. Punane meri oli lai ja sügaw. Silda ei olnud peal.

Jumal ütles Moosesele: „Tõsta oma kepp ülesse!” Mooses tõstis oma kepi ülesse ja westi lahtus ühest ära. Jisraeli rahwas läks kuiwalt punasest merest läbi.

Egiptuse kuningal oli kahju, et ta Jisraeli rahwa oli lastnud ära minna. Tema tahtis Jisraeli rahwa jälle kinni wõtta ja läks sõja wanritega ja soldatitega järele.

Ta tuli ka punase mere ääre ja katsus kuiwalt merest läbi minna. Jisraeli rahwas oli juba teise kalda peale jõudnud. Siis ütles Jumal Moosesele: „Tõsta kepp jälle ülesse!” Mooses tegi seda ja westi jooksis jälle kokku. Kuningas, sõjamehed ja hobused uppusiwad merde ära.

Nõnda peastis Jumal Jisraeli rahwa Waarao käest ära. Jisraeli rahwas oli rõõmus. Ta laulis ja kiitis Jumalat.

Jisraeli rahwa teekond Siinai kõrbest läbi.

Jumal juhatas rahwa Siinai kõrbe. Kõrbes ei olnud liha. Rahwas nurises palju. Tema tahtis liha süüa. Mooses palus Jumalat ja Jumal andis rahwale rohkesti linnu liha.

Uga rahwas nurises weel, temal ei olnud ka leiba. Siis ütles Jumal: „Homme mina annan teile

leiba." Jisraeli rahwas tõusis hommitul üles ja nägi: maa oli walge. Rahwas küsis: „Mis see on?“ Mooses ütles: „Korjake, see on leib.“ Jisraeli rahwas korjas magusat leiba ja nimetas teda mannaiks. Rahwas auustas, kiitis ja tänas Jumalat.

Siinai kõrbes ei olnud kaewu ja rahwal oli jänu. Mooses palus Jumalat: „Anna meile wett juua, meie sureme jänusse ära.“ Jumal ütles: „Lõõkepiga kalju pihita!“ Mooses tegi seda ja selge wesi jooksis kaljust wälja. Rahwas oli rõõmus.

Amaleki rahwas tuli Jisraeli rahwa wastu. Temal oli palju soldatid ja wibupüüsiid. Ta oli tugew. Jisraeli rahwas oli tema wastu nõder. Amaleki rahwas hakkas Jisraeli rahwa wastu sõdima. Mooses läks ühe mäe otsa ja palus Jumalat. Tema käed wäsiwad ära, aga Aaron ja Hur

toetasiwad Moosese käsi. Jumal andis Jisraeli rahwale wõitu ja Mooses kiitis Jumalat.

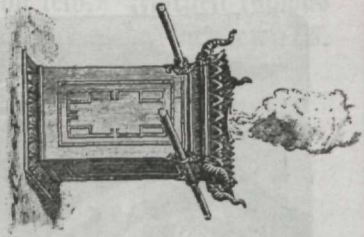

Siis juhatas Jumal Jisraeli rahwa Siinai mäe juure. Mooses läks mäe otsa ja jäi sinna 40 päewa. Seal kirjutas Jumal kümme käsku kahe kiwi laua peale ja andis nad Moosese kätte.

Jisraeli rahwal oli igaw oodates. Tema arwas Moosese surnud olewat ja tegi kuldwasika. Paljud kummardasiwad kuldwasikat ja ohwerdasiwad temale ja tantsiwawad tema ümber.

Mooses tuli mäe pealt alla ja nägi, et rahwas wõerast jumalat kummardas. Ta sai wihaseks ja wiskas käsulauad puruks. Ta las kis kuldwasika kummardajad ära tappa.

Siis tema läks jälle mäe otsa ja palus Jumala käest rahwa pattu andeks. Jumal andis temale teised tahwliid ja Mooses luges 10 käsku (seadusi) rahwale ette. Jisraeli rahwas kartis ja lubas Jumala käskusi täita.

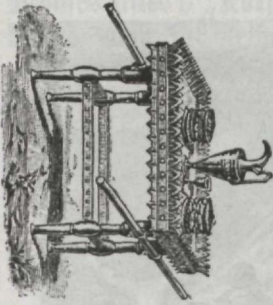
Суттѣланнѣцѣлар.

Сѣбунѣларгаз.

Сѣлѣннѣ рѣш.

Сѣтѣпаннѣннѣ лѣтѣбѣ ланѣ.

Сѣтѣланнѣсѣбуннѣ алѣлар.

Сѣтѣланнѣсѣбуннѣ алѣлар.

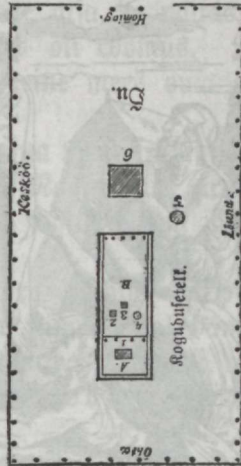
Õhempreestrid ja preestrid.

Sogubufetell.

Sogubufetell ja õid.

- A. Kõige pühkam poist. B. Püha poist. 1. Seaduse laegas.
 2. Ettepanemise leibade laud. 3. Suitsetamise altar.
 4. Süüdlajaja. 5. Peefemise riist. 6. Põstetamiseohortaltar.

Jumal läkitas oma ingli, et tema pidi rahwale teed näitama. Iisraeli rahwas läks edasi ja sai mõne kuu pärast Kanaani maa piiri ligidale. Jumal käskis 12 meest wälja saata ja järele kuulata, kuidas maa pidi olema.

Nemad tuliwad tagasi ja ütlesiwad: „Maa on hea ja wiljarikas. Uga inimesed on kurjad.“ Rahwas kartis ja ei tahtnud üle piiri minna. Rahwas ei lootnud Jumala peale. Jumal sai wihaseks ja ütles: „Kõik wanad inimesed peawad kõrbes surema. Rahwas peab weel 38 aastat rändama, enne kui nemad Kanaani maale saawad.“

Iisraeli rahwas rändas weel 38 aastat kõrbes. Moosese wend Aaron sai ülemaks preestriks.

Tema õpetas ja õnnistas rahwast. Kõrbes oli palju usfa. Usfid hammustasiwad inimesi ja inimesi suri palju ära.

Rahwas palus Jumalat appi ja Jumal halastas ta peale. Tema ütles Moosesele: „Pista puu maa sisse ja pane wafk madu puu külge. Ütle Jisraeli rahwale: Waata mao peale, siis sina saad terweks.“

Mooses tegi wafest madu ja ütles rahwale: „Waadake mao otša!“ Palju inimesi waatasiwad mao otša ja saiwad terweks.

Uga mõned inimesed ei waatanud mao otša, sest nemad ei uskunud Moosest. Nemod suriwad hirmsa waluga ära.

38 aasta pärast oliwad kõik inimesed, kes Egiptuse maalt oliwad wälja tulnud, ära surnud. Aaron oli ka surnud. Tema asemele sai ta poeg.

Mooses ja Jisraeli rahwas jõudsiwad Neebo mäe juure. Jumal kutsus Moosese mäe otša ja näitas temale Kanaani maad. Mooses oli rõõmus. Jumal ütles temale: „Wali nüüd teine mees oma asemele. Sina sured pea ära!“

Mooses pani omad käed Joosua peale ja õnnistas teda Jisraeli rahwa walitsejaks. Mooses suri ära ja Jumal ise mattis ta maha ja wõttis tema hinge enesega taewa.

Kurat oli wihane, sest kurat tahtis Moosese ihu ja hinge põrgu wiia. Uga Jumal ei lubanud, sest Mooses oli Jumalat armastanud. Jisraeli rahwas oli kurb ja nuttis. Joosua sai Moosese asemele.

Joosua ja Kanaani maa ärawõitmine.

Joosua ja Jisraeli rahwas tuliwad Jordani jõe ääre. Jordani jõgi oli sügaw ja lai. Jumal

tegi jõe kuivaks ja rahvas läks kuivalt läbi. Jordani jõe ligidal oli Jeeriko linn. Jeeriko linn oli tugev ja kindel linn. Linnas oli hulk rahvast ja sõjamehi.

Jumala ingel tuli Joosua juure ja ütles: Mina olen Jisraeli rahwa abi. Käi rahwaga seitse korda ümber linna, siis langewad linna müürid maha.

Joosua ja rahwas käiswad seitse korda ümber Jeeriko linna. Preestrid puhusiwad jäära sarwi ja Jeeriko linna müürid langesiwad ümber, tornid läksiwad lõhki ja Jisraeli rahwas sai Jeeriko linna rahwa üle wõitu.

Jisraeli rahwas läks edasi ja tuli Ai linna juure. Joosua palus jälle Jumalat appi ja Jumal ütles: „Tõsta oma oda ülesse.“ Joosua tõstis oda ülesse ja Jisraeli rahwas sai wõitu.

Kui Kanaani maa rahwaste kuningad teada said, et Jisraeli rahwas igalpool linnad ära wõitis, tuliwad wiis kuningat kokku ja tahtsiwad Jisraeli rahwast ära wõita.

Ujaloni linna ligidal sõdis Jisraeli rahwas wiie kuninga wastu. Jumal lastis kiwa waenlaste peale sadada. Jisraeli rahwas sai jälle wõitu ja Joosua wõttis wiis kuningat ühes koopas finni.

Kanaani (Palestiina) maa oli nüüd Jisraeli rahwa oma. Jumal täitis, mis ta Abrahamile oli lubanud.

Joosua jagas Kanaani maa 12-ne suguharu wahel ära. Siis tema kutsus kõik rahwa kokku ja ütles temale: „Mina olen nüüd wana ja suren pea ära. Jumal oli armuline teie wastu. Sellepärast kartke Jumalat ja armastage teda. Ärge kummardage wõeraid jumalaid. Mina ja minu pere tahame Jehoowat teenida!“ Rahwas wastas: „Meie tahame Jumala wastu sõnakuulelikud olla!“

Joosua sai 110 aastat wanaks ja suri ära.

Kohtumõistjad.

Pärast Joosua surma jättis Jisraeli rahwas ometi jälle Jumala maha ja hakkas wõeraid jumalaid kummardama. Jumal sai wihaseks ja tegi Jisraeli rahwa nõdraks. Wõerad rahwad wõitsiwad Jisraeli rahwa ära ja walitsesiwad aeguti Jisraeli rahwa üle. See oli Jumala nuhtlus.

Kui Jisraeli rahwas oma pattu kahjatses ja Ju-

malat appi hüüdis, siis halastas Jumal jälle ja peastis rahwa waenlaste käest ära kohtumõistjate läbi, keda Jumal aega mööda ametisse kutsus. Neid oli järgi mööda 17.

1. Riideon.

Midjanid walitfesiwad Jisraeli rahwa üle. Need olivad väga kurjad Jisraeli rahwa vastu. Nad rikkusiwad Jisraeli põllud ja wilja ära. Jisraeli rahwal oli nälg. See oli Jumala nuhtlus.

Jisraeli rahwas hakkas Jumala käest andeks paluma ja hüüdis Jumalat appi. Jumal oli armuline ja ütles Riideonile: „Sina pead Jisraeli rahwa Midjanite käest ära peastma. Mina tahan sind aidata.“

Riideon kutsus Jisraeli rahwa kokku. Neid oli palju. Jumal ütles: „Rahwast on liiga palju.“ Riideon ütles: „Kes kardab see wõib koju minna.“

Palju rahwast läks koju. 300 meest jäiwad Riideoni juure. Jumal ütles Riideonile: „Wõta hulk pottisid, anna nad 300 soldati kätte ja mine öösel Midjani rahwa vastu.“

Riideon wõttis 300 potti, pani tõrwaüksed nende sisse ja andis nad soldatite kätte. Öösel läksiwad soldatid Midjani rahwa vastu, karjusiwad kõwasti ja puhusiwad pasunaid.

Midjani rahwas ehmatas ära. Jisraeli rahwa soldatid löiwad potid puruks ja waenlased põgenesiwad ära. See oli Jumala arm.

2. Simson.

Israeli rahvas jättis jälle Jumala maha. Nüüd sai Filisti rahvas võitu Israeli rahwa üle. Filistid kiskusiwad Israeli rahwa wiljapuud wälja ja häwitasiwad nende põllud ära.

Ühe Israeli nooremehe nimi oli Simson. See oli väga tugew. Poisina läks tema metsa, lõwi tuli tema wastu ja tema kiskus lõwi lõhki.

Jumal ütles Simsonile: „Sina oled noormees. Sina ei tohi oma juukseid maha lõigata. Siis mina tahan sinule alati tugewust anda.“ Jumal tahtis näha, kas Simson on sõnakuulelik. Simsoni juuksed kaswasiwad pikaks.

Simson sidus 300 rebasele õled jaba külge. Tema pani õled põlema. Rebased jooksiwad Filisti rahwa põllu peale. Põld hakkas põlema.

Rebases jooksiwad Wilisti rahwa majadesse ja linnadesse. Ka majad ja linnad hakkasiwad põlema. Siis tahtis Wilisti rahwas Simsoni kinni wõtta. Aga Simson lõi eesli lõualuuga Wilisti rahwa sõdatid maha.

Simsonil oli naene nimega Deliila. Deliila oli Wilisti rahwa mehe tütar. Wilisti rahwas oli pagana rahwas. Deliila oli pagana rahwa soost. See ei olnud Jumala meele järele.

Deliila ütles oma sugulastele: „Tulge õõsel minu magamise tuppa ja lõigake Simsoni juuksed maha, wõtke ka nõõrid ligi!“ Simson magas õõsel woodis. Deliila jättis ukse lahti ja Wilisti mehed tuliwad sisse.

Nemad lõikasiwad tema juuksed ära ja sidusiwad tema käed ja jalad kinni.. Siis pištisiwad nemad tema silmad peast wälja ja paniwad ta wangi. Nüüd oli Simson pime. See oli Jumala nuhtlus.

Wilisti rahwas oli rõõmus, et nemad Simsoni oliwad kätte saanud. Nemad ohwerdasiwad tänuohwrid ebajumalatele. Nemad käskisiwad Simsoni pilli lüüa ebajumalate templis.

Pime Simson seisis kahe samba wahel ja mängis pilli. Tema kahetseis oma pattu. Jumal oli armuline ja andis temale ta jõuu jälle tagasi.

Simson hakkas mõlemast sambast kinni, tõmbas nad maha ja maja langes inimeste peale. Kõik inimesed suriwad ära. Simson jäi maja alla ja suri ka ära.

3. Geli.

Geli oli ülempreester ja kohtumõistja. Iisraeli rahwas kummardas jälle wõeraid jumalaid ja **Wilisti** rahwas walitses teist korda Iisraeli rahwa üle. Geli palus Jumalat appi, aga Jumal ei aidanud.

Gelil oli kaks poega. Nemad oliwad wallatumad. Geli ei karistanud mitte oma poegi. Geli pojad lätsiwad kelmiks. Sellepärast oli Jumal wihane ja ei aidanud mitte.

Geli juure tuli naene, nimega **Hanna**. Hanna palus Jumalat templis: „Armas Jumal, anna mulle üks poeg.“ Jumal kuulis Hanna palwet ja Hanna sai poja. Hanna pani tale nime **Saamuel**.

Saamuel oli waga ja jumalakartlik pois, nagu Hanna ka. Hanna andis Saamueli Geli juure kaswatada.

Ühel öösel magas Saamuel omas woodis. Jumal tuli Saamueli juure ja hüüdis: „Saamuel!“ Saamuel kuulis hüüdmist, tõusis ruttu üles ja läks Geli juure. Saamuel arwas, et Geli teda kutsus.

Saamuel küsis Geli käest: „Mispärast kutsusid sina mind?“ Geli wastas: „Mina ei ole sind kutsunud.“ Saamuel läks jälle magama. Teist korda hüüdis Jumal teda nimepärast. Teist korda arwas Saamuel, et Geli teda kutsub. Geli ütles jälle: „Mina ei kutsunud sind, aga mina arwan, Jumal kutsus sind.“

Saamuel läks jälle tagasi ja heitis oma aseme peale. Jälle kuulis ta Jumala häält. Küüid tema ütles: „Käägi, mina kuulen.“ Jumal ütles Saamueli wastu: „Mine Geli juure ja ütle: Sinu pojad on kelmid; sina pead omad poegi karistama.“

Saamuel kuulis Jumala sõna ja läks warsti Geli juure. Ta ütles Geli Jumala sõnad ära, aga Geli oli sõnakuulmata. Geli jättis oma pojad karistamata.

Wilisti rahwas wõitis Jisraeli rahwa ära ja wõttis seaduse laeka kaasa. Geli pojad suriwad sõtta ära. Mees tuli Geli juure ja tõi temale sellest teadust. Geli ehmatas ära. Ta kukkus tooli pealt maha ja murdis kaela katki.

4. Saamuel.

Geli asemele sai Saamuel. Saamuel oli waga ja jumalafartlik mees. Saamuelil oli kaks ametit. Tema oli kohtumõistja ja õpetas rahwale ka Jumala sõna. Tema oli Jumala sõna kuulutaja. Ta elas Mitspa linnas ja seletas rahwale Jumala kästusid.

Jumal oli teda ka tulewiku tundma õpetanud. Saamuel tundis tulewiku, ta oli prohwet. Iisraeli rahwas hakkas Jumalat teenima. Jumal nuhtles Wilisti rahwast seaduse laeka ärawõtmise pärast ja Wilisti rahwas saatis seaduse laeka jälle tagasi. Iisraeli rahwas tänas Jumalat ja jättis wõerad jumalad maha.

Saamuel jäi wanaks. Ta seadis omad pojad kohtumõistjateks, aga rahwas ei olnud nendega rahul. Ta tahtis kuningat saada. See ei olnud Jumala meelepärast, sest Jumal ise oli Iisraeli rahwa kuningas.

Saamuel küsis Jumala käest nõuu. Jumal ütles: „Rahwas ei taha mind omale kuningaks. Mine ja wali neile kuningas“. Saamueli käsu peale walis rahwas omale kuninga Benjamini suguharust. Kõrge poeg Saul sai kuningaks.

Kuningad.

1. Saul.

Saamuel ütles Sauli wasta: „Sina pead alati Jumala wastu sõnakuulelik olema.“ Saul walitses ka hakatuses Jumala meelepärast. Ta wõitis Iisraeli rahwa waenlased Wilisti ja Ammoni rahwa ära. Jumal aitas teda. Aga pärast oli tema Jumala wastu sõnakuulmata.

Jumal ei õnnistanud Sauli mitte enam. Saamuel taples Sauliga. Saul hakkas Saamueli kuue hõlmast kinni, kuub kärises lõhki. Saamuel ütles:

„Nenda on Jumal kuningriigi sinu käest täna ära kiskunud. Jumal ei aita enam sind mitte“.

Jumal ütles Saamuelile: „Mine Betlemma linna. Betlemma linnas elab mees nimega Jisai. Jisail on 7 poega. Mine ja võia üks neist kuningaks“.

Saamuel võttis õli ja läks Betlemma. Jumal kästis Saamueli kõige nooremat poega õliga võida. Ta nimi oli Taawet. Saul aga elas veel kaua. Taawet pidi kaua ootama, enne kui ta kuningaks sai. Saamuel suri ära.

Wilistid sõdisivad jälle Jisraeli rahwa vastu. Wilisti rahwal oli suur ja pikk mees nimega Koljat. Koljat teutas Jumalat ja söimas Jisraeli rahwast. Keegi ei julgenud tema vastu sõdima minna.

Taawet lootis Jumala peale. Tema läks Sauli juure. Ta palus Sauli käest luba, Koljati vastu võitlema minna. Saul lubas, ja Taawet läks

jõe ääre, wöttis sealt 5 filedat kivi, pani nad pauna ja läks Koljati wastu. Ta wöttis kivi kotist wälja ja wiskas ta linguga Koljati otsaesist wastu.

Koljat langes maha. Daawet läks tema juure, tõmbas Koljati mõõga tupest wälja ja raius Koljati pea otsast ära. Wilisti rahwas põgenes ära.

Saul oli rõõmus ja kiitis Daawetit. Saul arwas, Jumal olla jälle tema wastu armuline, aga Jumal oli Sauli maha jätnud.

Saul läks nõdrameeleliseks. Kord mängis Daawet Sauli ees kannelt. Aga Saul wiskas piigiga Daaweti järele. Daawet kargas eest ära ja piik läks seina sisse. Daawet põgenes ära. — Saul tahtis teda ära tappa ja läks teda soldatitega otsima. Daawet peitis ennast ühe koopasse ära. Saul tuli ka koopasse, aga ta ei näinud Daawetit. Saul heitis

magama. Taawet astus Sauli juure ja lõi kas Sauli kuue hõlma otsast tüki ära.

Pärast ärkas Saul üles ja Taawet ütles: „Mispärast ajad sina mind taga. Waata mina ei ole sinule ühtegi kurja teinud, mina ei ole sind mitte ära tapnud. Aga sina tahad mind ära tappa.“

Saul kahetses ja palus Taaweti käest andeks, ja läks koju. Aga Jumal ei teinud Sauli mitte terweks, sest tema ei auustanud Jumalat. Saul hakkas jälle Taawetit taga ajama. Taawet põgenes jälle ära ja oli kurb.

Sauli poeg Joonatan oli Taaweti sõber. Joonatan trööstis Taawetit.

Jumal saatis jälle Wilisti rahwa Jisraeli wastu sõdima. Saul kartis ja läks ühe wana naese juure. Naene pettis inimesi. Naene ütles, et tema tulewiku teada. Naene waletas. Naene oli nõid. Saul tahtis naese käest teada, kes wõitu saab, kas Wilisti rahwas, ehk Jisraeli rahwas?

Jumal oli väga wihane selle üle. Jumal saatis Saamueli waimu Sauli ette. Naene ja Saul kohkusiwad. Saamueli waim ütles: „Sina oled Jumalat maha jätnud. Sina lähed hukka. Wilisti rahwas saab wõitu“.

Saamueli waim kadus ära. Saulil oli hirm. Saul läks sõtta tagasi ja tappis ennast mõõgaga ära. See oli Jumala nuhtlus.

2. Taawet.

Taawet sai Sauli asemele kuningaks. Jumal aitas Taawetit. Jisraeli rahwas sai wõitu Wilisti

rahwa üle. Taawet läks Jeruusalemma linna elama. Jumal õnnistas Taawetit igapäew.

Ühel päewal tegi Taawet raskest pattu. Jeruusalemmas elas üks mees nimega Uriia. Uriial oli naene nimega Batšeba. Taawet nägi Batšebat ja tahtis teda omale naeseks wõtta. Sel ajal sõdis Ammoni rahwas Jisraeli rahwa wastu.

Taawet saatis soldatid sõtta, ise jäi ta koju. Taawet saatis ka Uriia sõtta. Ta tahtis, et Ammoni mehed Uriia maha lastsiwad. Nemad lastsiwad ka Uriia maha ja Taawet wõttis Batšeba omale naeseks. See oli abieli rikkumine.

Niiüd hakkas Jumal Taawetit nuhtlema. Taaweti poeg suri ära. Taaweti teine poeg Absalom oli kuri, kangekaelne ja wastane. Taawetil oli sõber Siimej. See hakkas Taawetit põlgama ja wistas teda kiwidega. Absalomil oliwad pikkad juuksed. Kord istus

Abjalom hobuse seljas. Waenlased ajasivad teda taga. Abjalomi juuksed hakkasivad puu otša külge kinni ja Abjalom jäi otša otša rippuma. Hobune jooksis Abjalomi alt ära. Waenlased pistisivad piigiga Abjalomi furnuks.

Jumala ingel lõi hull Jisraeli rahwa noori mehi mõõgaga furnuks ja Jumal tegi Jisraeli rahwa nõdraks. See oli väga suur Jumala nuhtlus. Taawet oli väga kurb.

Prohwet Naatan tuli Taaweti juure. Naatan taples Taawetiga ja noomis teda kõvasti. Taawet kahetses oma pattu. Ta heitis nuttes põranda peale maha. Ta karjus Jumala poole ja palus südamest andeks.

Ta tunnistas Naatanile ja Jumalale oma pattu üles ja Jumal halastas ta peale ja andis temale andeks. Jumal andis temale ka armu, et tema oma elu wõis parandada ja tõutas temale Naatani läbi, et tema soost kord peab sündima igawene kuningas, kes rahwast kõigest patust saab peastma.

Taawetil oli weel üks poeg nimega Saalomon. Saalomon oli waga ja jumalafartlik. Taawet jäi wanaks ja laskis Saalomoni kuningaks wõida. Ülempreester wõidis Saalomoni kuningaks ja õnnistas teda.

3. Saalomon.

Saalomon oli waga tark. Inimesed auustasivad Saalomoni.

Jerusalemmas elasivad kaks naest ühes toas. Kummagil oli weikene laps. Ühel öösel suri teise naese laps ära. Ta oli ta ära maganud. Naene

wõttis surmud lapse, pani ita teise naese kõrwa ja wõttis teise naese lapse omale.

Teine naene ärkas hommikul üles, nägi suruud lapse enese kõrwas ja ütles: „See ei ole minu laps. Anna minule minu laps tagasi“. Esimene naene ütles: „Wale, see on minu laps“ ja mõlemad läksiwad riidu.

Nemad läksiwad Saalomoni juure, ja palusiwad otsust teha. Saalomon oli tark. Tema ütles soldatile: „Wõta mõõk ja raiu elaw laps pooleks“. Siis karjus elawa lapse ema ja hüüdis: „Ära tapa teda mitte ära, parem mina annan teda elawalt teise naesele; ära tapa teda mitte ära!“

Nüüd teadis Saalomon, kelle oma elaw laps oli ja andis lapse emale tagasi. Esimene naene jäi häbisje.

Saalomoni tarkus oli suur. Wõerama maa kuningana tuli Saalomoni auustama ja andis temale palju kingitusi.

Saalomon oli ka osaw. Tema palkas töömehi ja ehitas Jumalale suure toreda templi. Jumal õnnistas teda rohkesti. Ka Egiptuse kuningas tahtis Saalomoni auustada, ja andis Saalomonile oma tütre naieseks. Aga see oli Jumalale wasta meelt, sest Egiptuse maa kuningas oli pagan.

Saalomon hakkas ka wõeraid jumalaid kummar-dama ja jättis Jumala maha. See oli kurb lugu. Kõik tema tarkus oli nüüd ilmaasjata ja tema suri ära ilma Jumala peale lootmata. See oli Jumala nuhtlus.

Riigi lahutamine.

Saalomoni asemele sai tema poeg Rehabeam.

Kümme suguharu põlgasivad Rehabeami ja walisiwad enesele teise kuninga. Aga kats suguharu: Juuda ja Benjamini suguharu, jäiwad Rehabeamile truuks.

Jisraeli riik langes kahte jalku. Põhja poolse riigi nimi oli: **Jisraeli** (ehk **Emraimi**) riik, lõuna poolse riigi nimi oli: **Juuda** riik.

Mõlemate riikide alamad tegiwad palju kurja. Wähe oli neid, kes Jehoomat kartsiwad. Palju kummardasiwad ebajumalaid ja ehitasiwad kõrgete paikade peale ja haljaste puude alla ebausju altariid.

Juuda riigi kuningad oliwad osalt jumalakartlikumad kui Jisraeli riigi kuningad. Juuda riigi kuningate seas oli mõni, kes kõigest jõuust katsus oma riiki ebajumalateenistusest puhastada, aga neid oli wähe. Juuda riigi pealinnaks jäi **Jerusalemma** linn, kuna Jisraeli riigi kuningatel mitmed pea linnad oliwad, millest kõige suurem **Saamaria** linn oli.

Jisraeli riigi kuningad tegiwad kõik, mis Jehooma silma ees paha oli. Nimelt tegi **Ahab**, kes 7-mes kuningas peale Saalomoni oli, enam kurja, kui keegi enne teda. Ta wõttis **Siidoni** kuninga tütre **Isebeli** omale naieseks, ehitas **Kananea** maa rahwa ebajumala **Baalile** altari ja kummardas teda. Niisama tegiwad ka teised Jisraeli kuningad.

Juuda ja Jisraeli rahwa jumalakartmata meel kaswas ühtelugu suuremaks. Selle pärast saatis Jumal neile manitsejad. Need pidiwad nende, kes uskmata oliwad, nuhtlust ja igawest hukatust kuulutama.

Aga nende, kes weel Jehoomat kummardasiwad,

pidiwad nad troosti ja lunastamist töötama. Niisugused manitsejad ja noomijad olivad prohwetid. Mõned neist on ka raamatud kirjutanud, mõned ainult suusõnaga kõnelnud ja jutlust pidanud.

Prohwetid.

Nende prohwetite seas, kes ainult suusõnaga rahwast manitsesiwad, oli esimene

1. Eliias.

Eliias oli Tisbe linna mees. Jumal kutsus teda prohweti ametisse ja saatis teda kuninga Ahabi juure. Ta pidi Ahabile ütleva: „Mii tõesti kui Jehoowa, Tisraeli Jumal elab, ei pea lastet ega wihma neil aastail olema, kui aga minu suu sõna peale“.

Weel ütles Jumal temale: „Mine siit Kritti jõe ääre; ma olen kaarnaid käskinud sind toita“.

Raste ja vihm kadus ära. Päikene paistis palawasti ja kõrmetas põllud ja karjamaad ära. Rae-
wad jäiwad tühjaks ja jõed kuivasiwad põhjani ära.

Eliias oli Kriti jõe ääres ja kaarnad tõiwad te-
male leiba ja liha hommiku ja õhtu ja ta jõi jõest
wett. Aga aasta pärast kuivas ka Kriti jõgi ära ja
Jumal saatis ta Siidoni maale Sarepta linna.

Seal elas lest naene, kellele Jumal oli käsku an-
nud, kui Eliias tuleb, teda toita. Eliias tuli sinna
ja ütles naese wastu: „Too mulle pisut wett ühe
nõuuga ja üks paluke leiba“!

Aga naene wastas: „Tõesti muul pole muud, kui
peo täis jahu wakas ja pisut õli kruusis. Sellest
tahan enesele ja oma pojale leiba teha, et meie sööme
ja pärast sureme.“

Aga Eliias ütles: „Ära kardad! Jehoowa ütleb:
Jahu ei pea wakaft lõppema, ega õli kruusist wähe-
nema, kuni Jehoowa wihma annab“. Ja nõnda sündis
ka Jehoowa sõna järele ja neil ei olnud puuduft.

Pärast seda jäi naese ainus poeg haigeks ja
suri ära. Eliias wöttis ta ema sülest, wiis ta ülesse
oma tuppä, pani ta oma woodi peale ja ütles:
„Jehoowa, mu Jumal, tulgu selle poisi hing jälle
tema sisse tagasi“.

Jehoowa kuulis seda palwet ja lapsukene sai ela-
waks. Naene ütles Eliia wastu: Müüd tunnen mina,
et sina Jumala mees oled ja et Jehoowa sõna sinu
suus on tõde“.

Ahab ja Jsebel ei parandanud meelt. Jsebel
oli wihane Eliia ja teiste Jehoowa prohwetite peale
ja lastis neid mõned ära hukata. Eliias kuulis seda
ja läks jala pealt Ahabi juure. Ahab küsis: „Oled
sina see mees, kes Jisraelis tüli teeb?“

Aga Eliias vastas: „Mitte mina, waid sina ise ja sinu sugu teete Jisraelile tüli, sellepärast et teie Paali kumardate. Kutsu kõik Paali prohwetid kofku Karmeli mäele“.

Uhab tegi nõnda ja Eliias ütles rahwale: „Kui kaua olete teie lonkamas kahes mõttes! Dns Jehoowa Jumal, siis käige tema järel, aga kui Paal, siis käige tema järel! Aga rahwas ei wastanud temale sõnagi.

Ja Eliias ütles jälle: „Mina olen ainus üle jäänud Jehoowa prohwet, aga Paali prohwetisi on 450. Andke meile kaks wärssi. Nemad wõtku ühe, raiugu seda tüükis ja pangu puude peale, aga tuld ärgu pangu nemad mitte ligi. Ja mina tahan teise wärssi puude peale panna ilma tuleta. Hüüdke siis teie oma jumala nime appi ja mina tahan Jehoowa nime appi hüüda. See Jumal, kes tuld taewast maha saadab, see on õige Jumal.“

Rahwas oli sellega rahul, ning ütles: „Näi on hea“ ja tegi nõnda, kuidas Eliias kästis.

Ja Paali prohwetid hüüdsiwad hommikust lõunani: „Paal, Paal kuule meid“. Aga Paal ei wastanud midagi ja ei saatnud tuld alla. Elias pilkas neid üteldes: „Hüüdke walju häälega, wõib olla Paal ei ole kodu, wõi magab ta, äratage ta üles!“ Ja nemad kihendasiwad suure häälega, aga kõik ilmaasjata.

Nüüd ehitas Eliias altari üles, pani wärssi puude peale, tegi altari ümber kraawi ja kästis wett altari peale walada, nii palju, et kraaw wett täis sai.

S siis hüüdis ta suure häälega: „Jehoowa, Isaaki ja Jakobi Jumal! Näita et sina oled õige Jumal ja mina sinu sulane!“ Ja waata, Jehoowa tuluke langes maha ja sõi ohwri ja puud ära, ehk nemad küll märjad oliwad.

Kui rahwas seda nägi, heitsiwad nemad maha ja hüüdsiwad: „Jehoowa on Jumal, Jehoowa on Jumal!“ Ja Eliias käskis Baali prohwetid kinni wõtta ja neid Riisoni jõe ääres ära tappa.

Siis läks Eliias ülesse Karmeli mäele ja palus kängesti. Ja pea tõusis mere poolt pisuke pilwe ülesse kui mehe kämmal. Taewas lõi mustaks ja tuli suur sadu.

Aga rahwas jättis pea jälle Jumala maha. Eliias wäsis ära rahwast manitsemast. Jumal kuulis Eliia õhkamist, trööstis teda ja käskis ühe teise mehe oma asemele prohweti ametisse kutsuda. Selle mehe nimi oli Eliisa.

Eliias leidis teda küündmast ja heitis oma pika kuue ta peale. Eliisa jäi nüüd Eliia juure, nii kaua kui Jumal Eliia maa pealt taewa kutsus. See sündis Jordani jõe ääres, kus Eliias, Eliisa ja 50 prohweti õppijat koos oliwad.

Nemad tahtsiwad üle jõe minna, aga seal ei olnud silda. Eliias lõi oma pika kuuega wastu wett. Wesi lahkus ühest ära ja nad läksiwad kuivalt läbi.

Siis ütles Eliias Eliisa wastu: „Palu, mis mina sulle pean tegema, enne kui Jumal mind sinu juurest ära wõtab!“ Ja Eliisa wastas: „Ma palun, et kaks osa sinu waimust mulle saaks“. Eliias ütles: „Sa oled rasket asja palunud. Aga siiski sünnib sulle nõnda, siis kui mina sinu juurest ära lähen taewa“.

Ja waata, taewast tuli tuline wanter ja tulised hobused ja Eliias läks kanges tuules taewa.

2. Eliisa.

Kui Eliias oli taewa läinud, wöttis Eliisa tema pika kuue, mis ta seljast oli maha langenud. Ta löi sellega wastu Jordani wett ja wesi lahkus jälle ühest ära ja Eliisa läks kuimalt läbi. Kui prohwetid õppijad seda nägid, ütlesiwad nad: „Eliia waim hingab Eliisa peal“.

Jordani jõelt läks Eliisa üles Beetelisse. Seal tuliwad poisikesed linnast wälja tema wastu, pilkasiwad teda ja ütlesiwad: „Tule mäele, paljaspea!“ Eliisa aga wandus neid püha wihaga ära ja kaks karu tuliwad metjast wälja ja kiskusiwad 42 poisji lõhki.

Linnas tuli talle üks prohwetid naene wastu ja ütles: „Mu mees on ära surunud ja jättis palju wõlgu järele. Küüd tahab see mees, kellele ta wõlgu oli, mu kaks poega enesele sulajeks wõtta“. Eliisa küsis naese käest: „Mis asjad on sinu kojās?“ Naene wastas: „Muud midagi, kui õli kruus“. Eliisa ütles: „Mine palu enesele naabrite käest hulk astjaid, ja wala omast õlist kõitide nende astjate sisse“.

Naene tegi seda ja, ennäe imet, kõik riistad said wad õli täis. Siis ütles Eliisa: „Müü see õli ära ja siis tasu mehe wõlg ära“. Sina, aga ja su pojad elagu sellest, mis üle jääb“.

Beetelist läks Eliisa Suunemi linna. Seal elas rikas naesterahwas oma mehega. Neil ei olnud last. See naene wöttis Eliisa lahkest oma juure korterisse ja Eliisa ütles temale: „Aasta pärast pead sa ühe poja kaela ümber hakkama“.

Ja see sündis, nagu Eliisa oli rääkinud. Aga kui see lapsukene kaswas, jäi ta haigeks ja suri ära. Ja ema pani ta Eliisa woodi peale ja ruttas ise

Eliisa juure, kes sell ajal Karmeli mäe peal oli ja palus teda appi.

Eliisa tuli sedamaid tagasi, pani oma suu lapse suu peale, palus Jumalat ja poisi ihu sai jälle soojaks. Tema aewastas 7 korda ja tegi omad filmad lahti. Oma tänas Eliisat tema jalgede ümbert kinni hakates.

Kord tuli Eliisa juure Siiria kuninga sõja pealik Naamann. See oli wahwa ja auus mees, aga ta oli pidalitõbine. Tema abikaasal oli noor teenija tüdruk, kes Jisraeli maalt oli wangi toodud. See rääkis oma emandale: „Oh, peaks isand ometi prohwetit Eliisa juure minema, see teeks ta wististe terweks“.

Naaman sai seda kuulda, sõitis hobuste ja tõllaga Jisraeli maale ja jäi Eliisa ukse ette seisma. Eliisa saatis oma sulase wälja ja lastis Naamannile ütelda, et ta ennast seitse korda Jordanis peab pesema, siis saada ta terweks.

Aga Naamann sai furjaks ja ütles: „Ma mõtlesin, et ta wälja tuleb ja oma Jumala nime minu haiguse pärast appi hüüab. Eks Damaskuse jõed ole paremad, kui Jisraeli jõed?“ Ja ta läks ära wihaga.

Tema sulased aga andsiwad talle nõuu, ometigi katsuda, sest ega see suur asi ei olla, ennast Jordani jões pesta. Ja Naamann wõttis sulaste nõuu kuulda, läks ja kastis ennast 7 korda Jordani jõkke ja sai puhtaks.

Nüüd läks Naamann tagasi Eliisa juure, andis Jumalale auu ja pakkus temale kallid andeid. Aga prohwet ei wõtnud midagi waid ütles: „Mine rahuga“.

Aga Eliisa sulane Reasi läks Naamanni järele, waletas ja ütles: „Mu isand palub ometi su käest ühe talendi hõberaha ja riideid kahe prohwetit õppijale,

kes tema juure on tulnud". Ja Naamann andis seda kabe wõrra. Keasi tuli tagasi koju.

Uga Eliisa oli waimus oma sulase kawalust ära näinud ja ütles Keasile: „Naamanni pidali tõbi jäägu sinu külge!" Ja Keasi läks tema juurest ära, pidali tõbest walge kui lumi.

Eliisa kuulutas ka Jisraeli kuningale Jooramile Jumala sõna. Kord näitas, nagu tahaks Jooram jumalakartmata tee pealt ümber pöörda, ja Eliisa aitas teda imeliku wäega mõne waenlase wastu sõdida. Uga pea langes kuningas jälle ebajumala teenistusesse ja ei kuulnud enam Eliisa sõna.

Eliisa suri ära ja kõik rahwas tegi ikka enam, mis Jehoowa meelest paha oli.

Ja Jehoowa kutsus uued prohwetid ametisse. Need paniwad omad kõned ka kirja.

3. Obadja.

Obadja oli Juuda riigi mees. Sel ajal oli Sedomi rahwas Juuda rahwa walitsuse all. Uga nemad oliwad ennast Juuda rahwa waenlastega ühendanud ja Juuda rahwale palju kahju teinud.

Obadja kuulutas kohut Sedomi rahwale ja nägi waimus Issanda kohtu päewa. Neile aga, kes Jehoowat kartsiwad, kuulutas ta: „Siioni mäe peal peawad mõned olema, kes ära peasewad ja see peasmine saab püha olema. Ja Jaakobi rahwas peawad oma pärandused tagasi pärima".

4. Joel.

Joeli ajal laastasiwad rohutirtsud maad. Tema kutsus rahwast meelesparandamisele ja seletas selgemini Obadja õpetust ära.

Jehoowa on oma rahwale warjupaigaks ja Jeruusaleem peab üks püha paik olema ja Jehoowa kojast saab hallikas wälja minema ja orgu kastma. Ja ma tahan oma waimu wälja walada kõige liha peale ja teie pojad ja tütreid peawad prohweti wiisil rääkima, ennegu tuleb Jehoowa päew.

Igaüks, kes Jehoowa nime appi hüüab, see peab ära peasema, sest Siioni mäe peal ja Jeruusalemmas peab ära peasmine olema, nenda kui Jehoowa on ütelnud.

5. Namos.

Namos oli sell ajal karjane Tekoa linnas Betleemma ligidal, kui Issand teda prohweti ameti peale kutsus. Tema kuulutas Juuda riigi ära häwitamist ja Jumala hirmsat kohtu mõistmist.

Uga ta kuulutas neile, kes meelt parandasiwad:

„Sel päewal tahan mina Daaweti äralagunud maja üles teha ja tema müüri praod kinni panna, ja tema maha kistud kohad tahan mina üles teha ja tahan teda ehitada nõnda kui wanast ajast.

6. Hosea.

Hosea oli Iisraeliriigi mees. Ta manitses rahvast kõvasti tema ropu elu pärast ja kuulutas Jumala hirmjat nuhtlust. Ta hüüdis: „Iisraeli lapsed peavad mitu päeva jääma ilma kuningata ja ilma würestita ja ilma ohwrita“.

Aga ta kuulutas ka lunastamist: „Pärast wõtawad nemad pöördä ja otsida Jehoowat oma Jumalat ja oma kuningat ja wõtawad wäristes tulla Jehoowa juure wiimisel päewade ajal.

7. Joonas.

Joonas saatis Jumal Assiiria maale Niinewe linna. Aga tema oli sõnakuulmata ja katsus ära põgeneda. Joppe linnas läts ta laewa peale, mis Hispania maale pidi minema. Mere peal tõusis torm ja laew oli öieti suures hädas.

Laewamehed oliwad paganad. Nemad arwasiwad, et laewa peal keegi ebajumalaid olla wihastanud. Nemad heitsiwad liisku, et teada saada, kelle süü pärast see õnnetus nende peale oli tulnud. Viisk langes Joonas peale. Ta tunnistas ennast süüdlaseks ja mehed wiskasiwad teda merde. Tuul jäi waitjeks.

Suur kala tuli ja neelas Joonas alla. Kala sifitonnas hüüdis Joonas Jehoowat appi. Kolme päewa pärast oksendas kala ta wälja. Müüd läts ta ruttu Niinewa linna ja kuulutas neile 40 päewa Jumala õna ja rahwas hakkas tõsiä Jumala siäse uskuma.

8. Jesaia (750 a. e. Kr.).

Jesaia, Amotši poeg, oli Jerusalemma mees. Kuninga Nšia surma aastal nägi Jesaia Issandat juure ja kõrge auujärje peal istvat. Ja tema palis- tused täitsivad templit, Seerawid seisivad tema kõr- was ja üks hüüdis teise vastu: „Püha, püha, püha on vägede Jehoowa ja kõik maailm on tema auu täis.“

Ja ta kuulis Issanda häält, kes ütles: „Keda ma pean läkitama?“ Ja Jesaia ütles: „Vaata siin ma olen, läkita mind.“ Ja Issand ütles: „Mina ja ütle rahwale. Mina teen sinu südame kõwaks. Mina ei taha enam teie Jumal olla, kõik linnad saavad ära häwitatud, et seal ükski ei ela, ja ka maa saab sootumaks ära häwitatud. Siiski peab tema tunnust püha seeme mulle järele jääma!“

Pärast seda hakkasivad Iisraeli ja Siiria kuningas Juuda rahwa vastu sõdima. Juuda kuningas oli sel ajal Ahas, kes kangeste waenlasi kartis.

Jumal saatis Jesaia Ahase juure ja Jesaia ütles Jumala käsu peale Ahase vastu: „Ära karda mitte, sinu waenlased on kui kaks tulli, mis kustuvad. Aga kui teie mitte ei usu, ei wõi teie mitte kindlad olla. Nõua enesele üks imetäht Jehoowa oma Jumala käest“.

Aga Ahas ütles: „Ei ma taha mitte nõuda ega Jehoomat kiusata“.

Siis ütles Jesaia: „Vaata neitsit toob poja ilmale ja peab temale nime panema Immanuel“. (Sellega tahtis tema tähendada, et Ahase kuninglik sugu otsa lõppeb ja tundmata neitsi felle mehe ilmale toob, kes rahwast peab peastma.)

Sellest peastjast ehk lunastajast kõneles Jesaia weel sagedasti, aga kuulutas ka, nagu endised prohwetid, Jumala nuhtlust ette.

Nimelt ütles ta, et Juuda ja Jisraeli rahwas kord pidada Baabeliisse wangi wiidama. Seal näeb prohwet waimus Juuda rahwa juba wiibivat.

Uga neile, kes oma Issanda peale weel loodawad, kirjutas ta troosti raamatu (p. 40—66). See raamat algab nende sõnadega: „Trööstige, trööstige minu rahwast, ütleb teie Jumal. Rääkige Jeruusalemma meele pärast, et ta suur waew on otsas, et ta ülekohus on lepitatud“.

Baabelist peab Juuda rahwas tagasi tulema suure rõõmuga. Jumal ise tahab tulla oma rahwast peastma: „Hüüdja hääl on: Walmistage kõrbes Jehoowa teed, tehke lageda maa peal maantee tajaseks meie Jumalale“.

Jesaia rääkis pärast weel peastjast ja nimetab teda Jumala julaseks. Temaft kuulutab Jesaia, endiste prohwetide kuulutamisi laiemini seletades: „Jehoowa kaja mägi peab kindel ja kõrgem olema, kui mäe küntad, et kõik paganad sinna kokku tulewad ja ütlewad: mingem üles Jehoowa mäe peale, Jumala kotta, Jumala sõna õppima, kes üle jäänud Siionis peab pühaks hüütama.“

Ja Jisai kannuift peab witsjute tõusma ja wõsu tema juurtest sugu tegema. Ja selle peal peab Jehoowa waim hingama. Üks laps on meile jündinud, üks poeg on meile antud, kelle öla peal ta walitsus on ja temale pannakse nimi: Imelik, nõuandja, wägew Jumal, igawene isa, rahw-

würst. Ja tema suur walitsus ja rahu on ilmaotsata Daaweti auujärje peal.

Uga Jesaia ei näe teda waimus mitte kui uhket kuningat juures auus tulewat. 53-mas peatükis kirjutab Jesaias, kuidas ta teda waimus näeb:

„Tõeste, meie haigused on tema enese peale wõtnud, ja kõik meie walu kannud. Tema on meie ülesastumiste pärast haawatud ja meie ülekohtu pärast ära rõhutatud. Karistus oli tema peal, et meil pidi rahu olema ja tema muhkude läbi on meile terwis tulnud.

Uga ta pole mitte oma suud lahti teinud, kui tall, mis wiiake ära tappa. Ta on nii mitme patud enese peale wõtnud ja ülesastujate eest palwet teinud. Nad tahtsiwad teda õelate jekka matta, aga surmas sai ta rikka juures hingata. Uga kui ta ennast on süüühwriks annud, siis peab ta oma elu päiwi pikendama“.

Rõigist neist ette kuulutamistest ei hoolinud ei kuningas Ahas ega rahwas. Nemad teeniswad tühje jumalaid, käiswad lausujate järele, kaswatasiwad hiisi, lastsiwad oma lapsi tulest läbi käia ebajumala Mooloki auuks ja tegiwad kõikfugu kurja. Jisraeli riigiga oli seesama lugu.

Jesaia elas weel kaua, kuni tema kuninga Manasse ajal surmiks saeti.

9. Miika.

Miika oli Juudariigi mees ja elas Jesaia ajal. Ta kuulutas wägewalt Jumala karistust, millega ta Jisraeli ja Juuda rahwast tahtis karistada. Uga

ta nägi ka waimus lunastajat, kui igawest kuningat. Ta ütles: „Ja sina Betlemm Ewrata, see on wähe, et sa oled Juuda tuhandate seas. Sinust peab mulle wälja tulema see, kes peab walitseja olema Jisraelis. Ja tema on igawene“. Sellega tähendas ta kohta, kus lunastaja peab sündima, siis, „kui see on lapse saanud, kes peab lapse saama“.

Jisraeli ja Juuda riigi ots.

722 aastal e. Kr., kuningas Hoſea ajal, tuli Salmanasſer, Aſſuri kuningas, Saamaria maale, wõttis Saamaria linna ära ja wiis Jisraeli riigi rahwa Aſſuri maale wangi.

Jisraeli riigi rahwas kaotas oma kuningas ja linna ja maa ära. Saamaria linna pani Salmanasſer paganad elama.

Salmanasſeri poeg Sanherib tahtis ka Juuda rahwast ära wõita, aga selleaegne kuningas Hiſkia oli usklik ja prohwet Jesaia wastu sõnakuulelik. Selle pärast lõi Jumal ühel öösel Aſſuri leeris 185,000 meest maha ja peastis Jerusalemma linna hukatuselt.

Hiſkia asemel sai tema poeg Manasſe, Juuda kuningas, kes Jesaia lastis ära tappa. Manasſe tegi palju kurja ja eksitas rahwast. Selle poeg Joſtia oli waga ja jumalakuulelik kuningas ja ei sallinud ebajumala teenistust. Ta kiskus Baali altariid maha ja lastis Jehoowa koja äraparandada. Ülempreester Hiſkii leidis templist kätse õpetuse raamatu, mis rahwale ette loeti.

Jumal kutsus jälle uued prohvetid ametisse. Need olivad: Nahum, Habakuk ja Sewanja, kes rahwast meeleparandamisele kutsusiwad. Habakuk ütles tähtsa sõna: „Aga kes õige on omas usus, see peab elama“.

Aga Juuda rahwas jättis jälle Jumala maha. Särgmised kuningad ja rahwas teotasiwad Jumalat, kuni wiimaks Jumala kannatus otša lõppis. Ta saatis Baabeli (Kaldea) maa kuninga Nebukatneetsjari Juuda rahwast ära wõitma.

Nebukatneetsjar oli enne seda ka Assuri maa ärawõitnud. Nüüd tuli ta otse Jeruusalemma peale, häwitas linna ära ja wiis 50 tuhat Juuda meest wangi.

Mõned aga peasiwad ära. Nende seas oli prohwet Jeremias, kes rahwast kõwasti oli manitsenud.

Tema jäi Jeruusalemma ja leinas nuttu lauluga:
„Sinn on saanud, kui lesknaene!”

Pärast lõi ülejäänud Juuda rahwas, kes Egiptuse maale oli põgenenud, kiwidega ta surnuks, sellepärast et ta ikka weel neid manitses nende patu pärast.

Ka Jeremias kuulutas tulewat õnnistegijat ette:
„Ma tahan saata üles kasvama Daawetile õiguse wõsu ja tema peab õigust korda saatma maa peal.”

Tulewast lunastamise ajast kuulutas ta: „Waata päewad tulewad, et ma tahan ühe uue seaduse Iisraeli sooga ja Juuda sooga teha. Ma tahan oma käsu õpetuse nende südame sisse anda ja nende südame peale kirjutada ja nemad peawad kõik mind tundma, suured ja weikesed, sest mina tahan nende ülekõhtu andeks anda, ja ei taha mitte enam nende patu peale mõelda.”

Daabeli wangi põlw.

Daabeli jõgede kaldal istusiwad Juuda maa wangid ja nutusiwad, kui nemad mõtlesiwad Siioni peale. Nemad ei tahtnud enam laulda ega mängida. Nad paniwad omad kandleid rämmalde külge rippuma.

Tuline igatsus isamaa järele täitis nende südant ja nad ütlesiwad: „Kui ma sind unustan, Jeruusalem, siis unustagu mu parem käsi iseennast ära.” Kõõmuga lugesiwad nemad nüüd Jesaja troosti raamatut ja kahetsesiwad oma pattu.

Jeremias oli ette kuulutanud, et wangipõli

pidi 70 aastat kestma ja nenda oligi. Wangi wiidute keskkel oli ka prohwet Eſekiel, kes, niisamuti kui Jeſaia, Jehoowa auujärje waimus oli näinud, kui teda ametisse kutsuti.

Eſekiel trööstis patu kahetsejaid ja ütles: Edespidi tahab Jumal armu anda ja Taaweti soost igawese karjatse äratada. Ja wana kiuise südame asemele tahab tema uue lihase südame anda. Ta kuulutas wangi põlwest lahti peasmist ja maalis uue templi ilu wägewalt rahwa waimu filmade ette. Ka kuulutas ta furnute ülestõusmist.

Kuningas Nebukatneetſar laskis Jisraeli rahwa hulgast noori mehi walida, kes teda pidiwad teenima. Nende seas oliwad neli sõpra: Taaniel, Hananja, Miichael ja Ŵarja.

Nemad oliwad jumalafartlikud noored mehed. Jumal andis neile kõiksugu tarkust ja tundmist. Taaniel oli ka tark unenägude seletamise peale.

Kord nägi Nebukatneetſar und; aga une nägu läks tal meelest ära. Paabeli targad ei wõinud kuningale ütelda, mis tema oli unes näinud. Nebukatneetſar sai wihaseks ja kästis neid ära tappa. Ka Taanieli ja ta sõpru tahtis ta ära tappa. Aga Taaniel palus Jumalat, et Jumal temale teada annaks, mis kuningas oli unes näinud.

Jumal kuulis tema palwet. Taaniel läks kuninga juure ja ütles: „Sina, kuningas, nägid unes juure hiilgawa kuu, aga ta oli hirmus näha. Selle kuu pea oli kullast; tema rind ja käewarred oliwad hõbedast, tema kõht ja puusad oliwad wäsest, tema sääred oliwad rauast, tema jalad muiſt rauast, muiſt sauest.

Siis ja nägid et üks kiwi taewast alla tuli ja fuju jalge peale kukkus. Ta pekſis nad rusuks katti. Kiwi aga ſai suureks mäeks ja täitis maailma.

Uga ſee on unenäo ſeletus: Sina oh kuningas oled kuldne pea. Sinu järel tõuseb teine kuningriit ja ſelle järele jälle teine, üks ifka endiſeſt halvem. Wiimaks wõtab taewa Jumal ühe kuningriigi üles ehitada, mis maapealne ei ole, ſee peab kõik kuningriigid pihuks lööma, aga iſe igaweste ſeiſma jääma“.

Siis heitis kuningas ſilmili maha ja ütles: „Teie Jumal on Jumalate Jumal! ſee on tõſi“. Ja Nebukatneetſar pani Taanieli walitſejaks Baabeli tar-kade üle!

Uga Nebukatneetſar ei jätnud ebajumalateenistust mitte maha. Ta laſkis 60 küünart kõrge kuldkuju üles ſeadida ja käskis, et igauks ſeda kuldkuju pidi kummardama.

Taanieli 3 ſõpra ei kummardanud kuju. Kuningas laſkis neid suure põlewa ahju ſiſſe wiſata. Uga Jumala ingel tuli nende juure ja hoidis neid. Tuli ei kõrwetanud nende juukſeidki. Uga pea ehmatas kuningas ära. Ta nägi neli meeft ahjus, neil ühelgi ei olnud midagi wiga.

Ta laſkis neid lahti ja keelas kangeſti, et keegi nende Jumalat ei tohtinud teotada.

Nebukatneetſar ſuri ära. Tema aſemele aſtus Belſatſar, ſee wiſkas Taanieli tema uſu pärast lõu-koerte auku. Uga Jumal hoidis teda, et lõu-koerad temale midagi wiga ei teinud. Nõnda nägi ta Belſatſar, et Jumal Taanieliga oli ja andis Taanielile endiſe auu tagaſi.

Taaniel nägi weel palju prohwetlikka nägemiſi tulewaiſt aſjuſt. Ta rääkis lunnastajaſt, nimetas

teda Messiaaks ja kuulutas tema surma ette. Messiaa sündimise ajani pidi weel 490 aastat olema.

Jisraeli rahwa wangipõlwest peasemine.

70 wangiaastat oliwad möödas. Persia maa kuningas Koores oli Baabeli riigi ärawõitnud. Koores laskis rahwale kuulutada: „Jehoowa, taewa Jumal, on mulle käsu annud, enesele koda üles ehitada Jeruusalemmas, Juuda maal. Kes nüüd teie seast tema rahwas on, see mingu sinna!”

Siis läks Juuda ja Benjaminini sugu suure röömuga Palestiina maale tagasi. Koores laskis Jehoowa koda riistad neile kätte anda, mis Nebukatneetsar Jeruusalemmast oli ära wiinud.

Nende walitsejad oliwad Serubaabel, ülempreester Joosua ja üks mõistlik kirjatundja, nimega Esra, kes rahwast Jumala seadust tundma õpetas. Tema abiga ehitasiwad nemad uue templi wana ärähäwitatud templi asemele ja kiitsiwad jumalat pasunatega.

Persia kuninga teener, Jisraeli soost mees, Nehemiia tuli ka neile abiks. Ta äratas rahwast wägewa sõnaga tööle ja nad hakkasiwad ka linna müüriksid jälle üles ehitama ja maha kistud kohte parandama.

Aga Saamaria rahwas ei sallinud seda. Nemad tuliwad Juudalaste wastu sõdima ja takistasiwad müüride parandamist. Igal Juudamehel pidi töö juures mõõd wõöl olema. Nii pea kui waenlased kallale kippusiwad, jääti töö seisma ja wõideldi.

Wiimaks sai müür walmis ja kõik rahwas tuli kokku; Esra astus puuistme peale, tegi seaduse raamatu lahti ja luges seda rahwale ette. Rahwas pü-

hitset sell päewal suurit paastu- ja patustpöörmise päewa. Nemad uuendasiwad oma lepingut Jehoowaga ja tõutasiwad tema käskude järele elada.

Teised sooharud jäiwad Kaldæa maale elama. Kooses suri ära ja üks tema järel tulejatest kuningatest, **Ahasweerus**, wöttis ühe Juuda rahwa tütarlapse, **Gester** nimi, omale naeseks.

Kuninga ülem sulane **Haamanu** oli täis wiha sellepärast, et Jisraeli mehed ei tahtnud teda kui ebajumalat kummardada. Ta tahtis ilma kuningateadmata käsu wälja saata, et kõik Jisraeli rahwas, kes weel Kaldæa maal elas, pidi ära hukatama.

Gester sai seda sugulase läbi kuulda ja palus kuningat, et ta seda kurja nõuu wõtaks keelma. Kuningas sai **Haamani** üle wihaseks ja lastis ta üles puua. Uga Jisraeli rahwas sai luba, igal pool wabalt elada.

Nemad kiitsiwad Jumalat selle peasemise pärast ja sest ajast pühitseti igal pool, kus Jisraeli ja Juuda rahwas elas, selle peasemise mälestuseks **Puurimi** pühha.

Wiimsed prohwetid.

Esra ja **Nehemia** ajal elasiwad Juuda maal kolm wiimast prohwetit: **Haggai**, **Safaria** ja **Malakia**.

Haggai kuulutas nagu **Jesaia**, et ta paganad Jumala juure saawad tulema.

Safaria kuulutas lunastajast: „Ole üpris wäga rõõmus Siioni tütar; hõiska, Jeruusalema tütar. Waata sinu kuningas tuleb sulle, õige ja tema saab abi; wilets ja sõidab eesli seljas!“

Ja kuulutas weel, et Jumal tahab oma rahwa tarjane olla, aga rahwas ei wõta teda wastu. Prohwet kuulis waimus Jumala ütlemad: „Kui see teie meelest hea on, siis andke minu palk. — Ja nemad waagiswad ära mu palga, kolmkümmend hõbeseeklit“. Ja Jehoowa ütles weel: „Wiska seda potiseppa kätte. Ja ma tahan ärafaotada kõigi paganad ja Taaweti soo peale wäljawalada oma Waimu, et nemad wõtawad waadata minu peale, keda paganad on läbi pistnud“.

Malakia kuulutas: „Waata, mina läkitan teile prohweti Eliia, enne kui tuleb Jehoowa päew. Ja pea tuleb oma templi juure Issand, keda teie otsite ja seaduse ingel, keda teie tahate! Waata ta tuleb! ütleb Jehoowa“.

Siia maale oli siis prohwetite läbi ettekuulutatud ja osalt juba täidetud.

1. Rahwa südame kõwaks saamine. (Jesaja.)
 2. Maa ja linna arahäwitamine. (Jes. Hof. Am.)
 3. Rahwa wangi wiimine. (Jesaja.)
 4. Rahwa pöörmine Jumala poole ja wangi põlwest peasmine. (Jes. Joel. Obadja. Aamos Hosea.)
 5. Uue templi ja linna ehitamine. (Am. Jes.).
- Siit saadik olivad tõutused täidetud. Weel olivad oodata:
6. Mesšia (lunastaja) sündimine, walitsus, kannatamine, surm ja elawaks saamine. (Jes. Miik. Sak. Jer.)
 7. Uus seadus (leping) Jumala ja rahwaga. (Jer.)
 8. Jumala waim uwäljawalamine. (Joel.)
 9. Paganate tulemine Jehoowa juure. (Jes. Hagg.)

10. Surnute ülestõusmine. (Jes. Hes.)
11. Siioni mäe ja kõige maa muutmine (ära-
seletamine). (Jes.)
12. Rohus ja wiimine päew. (Ob., Joel, Jes.)
13. Igawene taewariik. (Enamiste kõik prohvw.)

Nebukatneetsari unenäo täitmine.

Juba õppisime, et kuldpea, Nebukatneetsar, oli surnud. Hõbe rind ja kääwarred oli Persia kuningriik, kes ka nagu Nebukatneetsar, peaaegu kõik maailma oma alla wõitis. Persia riiki nimetati sellepärast teiseks maailma riigiks, Baabeli riiki esimeseks.

Wast kõht ja puusad oli suur Kreeka riik ja tema kuningas Aleksander Suur, kes Persia riigile otša tegi. Tema oli Juudalaste wastu väga lahke. Juudalased said kõikjuga rahwastega kokku, kellele nemad elawa Jumala tundmist pidiwad õpetama.

Haritud kreeka keel sai maailma keeleks. Iga haritud mees mõistis kreeka keelt.

Kui Aleksander ära suri, jagasiwad tema pealikud tema riigi oma wahel ära. See oli unenäo raudsääred.

Juudalaste maa sai Egiptuse kuningate walitsuse alla. Üks nende seast, Ptolemäus Wendade armastaja, laskis wana testamendi pühad kirjad 70 kirjatundja läbi Hebreä keelest Kreeka keele ümber panna. Iisraeli lootus sai sellega jälle paganatele ikka tuttawamaks.

Aastal 203 e. Kr. sai Kanaani (Palestiina) maa Siiria walitsuse alla. Siiria kuningas Antiohus

Epimanes oli kuni kuningas. Tema käskis, et kõik tema rahwad pidivad pagana usku heitma.

Nastal 169 võitis tema Jeruusalemma linna ära ja laskis 80,000 juudalast ära tappa ja 40,000 pärisorjaks müüa. Üks elatanud kirjatundja Eleasar, 90 aastat wana, laskis ennaft enne piinata ja surmata, enne kui ta Moosese käsu wastu effis.

Niisama võeti ka 7 wenda ja nende ema kinni, sellepärast et nad mitte paganate usku ei heitnud. Kuningas laskis kõige wanema wenna keele suust wälja lõigata, jalad ja käed maha raiuda ja teda panni peal küpsetada.

Ena ja wennad pidivad juures olema ja seda kõik pealt waatama. Aga ena manitses neid wane- mate usust kinni pidada. Ja nemad suriwad kõik rõõmuga oma usu eest.

Tõesti: raudne aeg!

Antiochuse pealikud tapsiwad ja piinasiwad igal pool Juuda maal. Nemad tuliwad ka Juuda mägedesse ühe waga preestri juure. Selle nimi oli Matatias. Ta elas Mooseni linnas. Pealikud meelitasiwad teda õiget usku maha jätma, aga Matatias ütles: „Zumal hoidku! seda ma ei tee!“

Üks Juuda mees tuli nende juure ja ohwerdas kõikide nähes ebajumalatele.

Matatias sai täis püha wiha ja tappis selle Juuda mehe ja kuniinga pealiku ära, kes ohwerdama oli sundinud.

Siis põgenes Matatias oma wiie pojaga kõrbesse ja tema ümber kogus suur hulk mehi, kes Jehoowa seadust armastasiwad. Nemad häwitasiwad altarid ära ja wõitlesiwad paganate wastu.

Kui Matatias suri, õnnistas tema oma poja

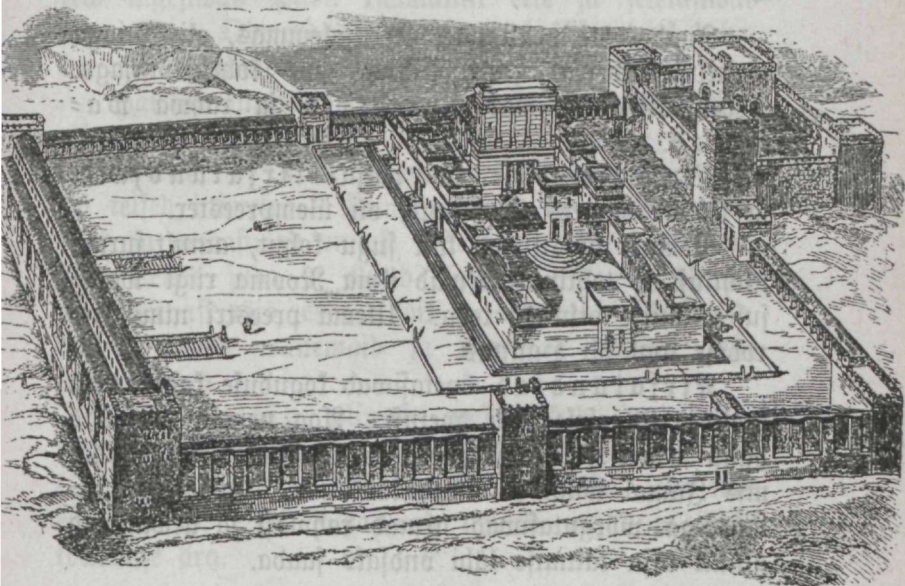
Juuda pealikuks. See mees võitis Siiria kuninga sõjaväe koguni ära ja seadis Jeruusalemma linnas jumalateenistuse jälle korrale (165 a. e. Kr.).

Selle mälestuseks peeti iga aasta kirikupäewa ehk templi puhastamise püha.

Juudast nimetati Makkabiiks (haamer). Antiohus tahtis nüüd ise Juuda Makkabile vastu minna. Aga tema langes hirmsa haiguse kätte: usfid siginesivad tema ihusse ja ta mädanes elava ihuga ära.

Pärast Juuda Makkabi surma valitsesivad tema poost üksteise järel 7 meest, kellest üks Aristobuulus, ennast Juuda kuningaks nimetas. (106 a. e. Kr.)

Aristobuuluse järeltulijad elasivad pikas riisusteine teise vastu valitsuse pärast. Nad otsisivad mitu korda abi Roomlaste juurest. Aga viimaks

neelas Rooma riik nende riigi sootumaks ära. Nebukatneetjari unenäo rauast ja sauest jalad oli Rooma riik.

Rooma pealik Pompejus võitis aastal 63 e. Kr. Jerusalemma linna ära ja pani ühe mehe Edomi rahwa soost, nimega Herodes, Juuda maa kuningaks. See mees oli täis were jänu ja ilma armuta. Terwe Mattabi soo lastis ta ära hufata, ka oma abikaasa ja kaks poega.

Et rahwast meelitada, ehitas tema Jerusalemma templi toredasti üles. Muidu elas tema täiesti paganate wiisil.

Juudalaste olu ja elu Herodesese ajal.

Juudalaste pealinnas, Jerusalemmas, oli kuninga walitsuse kõrwal juur kohus 71 kohtumõistjaga. Kohtumõistjad oliwad preestrid ja rahwa waned.

Nende seas oli ka palju kirjatundjaid, ja kõikide esimees (president) oli ülempreester.

Nemad mõistfiwad kõik sugu kohut, ainult surma nuhtlust ei tohtinud nemad ilma Rooma riigi walitsuseta mitte otsuseks teha. Ülema preestri nimi Herodesese ajal oli Hannas.

Kirjatundjad õpetasiwad koguduse kodades ja koolides Moosese käsü õpetust. Aga nemad lütsiwad palju oma tarkust juure ja nõudsiwad ka mõnda, mis Jumal iialgi ei olnud käskinud. Kawalate küsimustega wõrgutasiwad nemad rahwast ja arwasiwad ainult käsü täitmise läbi õndsaks saada.

Templis toimetatiwad igapäew preestrid oma ameti talitusi. Nemad oliwad Deewi soost, ohwerdasiwad korda mööda, palusiwad Jumalat ja õnnistasiwad rahwast, kes templi ette kogus. Ka õhtul peeti Jumala teenistust ja kes iganes Jumalale tahtis ohwerdada, tõi oma lamba ehk tuwi templi preestri kätte.

Suurtel pühadel laulis rahwas Daaweti laulu raamatust ja heitis põlwili maha, kui ülempreester õnnistades omad käed üles tõstis ja ütles: „Issand õnnistagu sind ja hoidku sind.

Issand lasku oma pale paista sinu peale ja olgu sulle armuline.

Issand tõstku oma pale sinu peale ja andku sulle rahu!“ Amen.

Ka maal ja weikestes linnades peeti koolides ja koguduse kodades Jumala teenistust. Preestrid lugesiwad Piibli raamatust ette ja seletasiwad sõna ära. Ohwerdada ei olnud kuskil mujal luba, kui aga Jerusalemma templis.

Haritud juudalaste seas oli kaks feltskonda: Wariseeride ja Saduseeride feltskond.

Wariseerid arwasiwad ennast paremad olewad kui teised inimesed. Nemad oliwad kirjatundjate sõbrad ja arwasiwad ennast kogu sõna täiesti täitwat. Aga nende süda ei olnud alandlik. Nemad oliwad nii iseennast täis, et nad kõiki teija halwaks pidasiwad. Palja rahwa wanemaid ja preestrid oliwad selle feltsi liikmed.

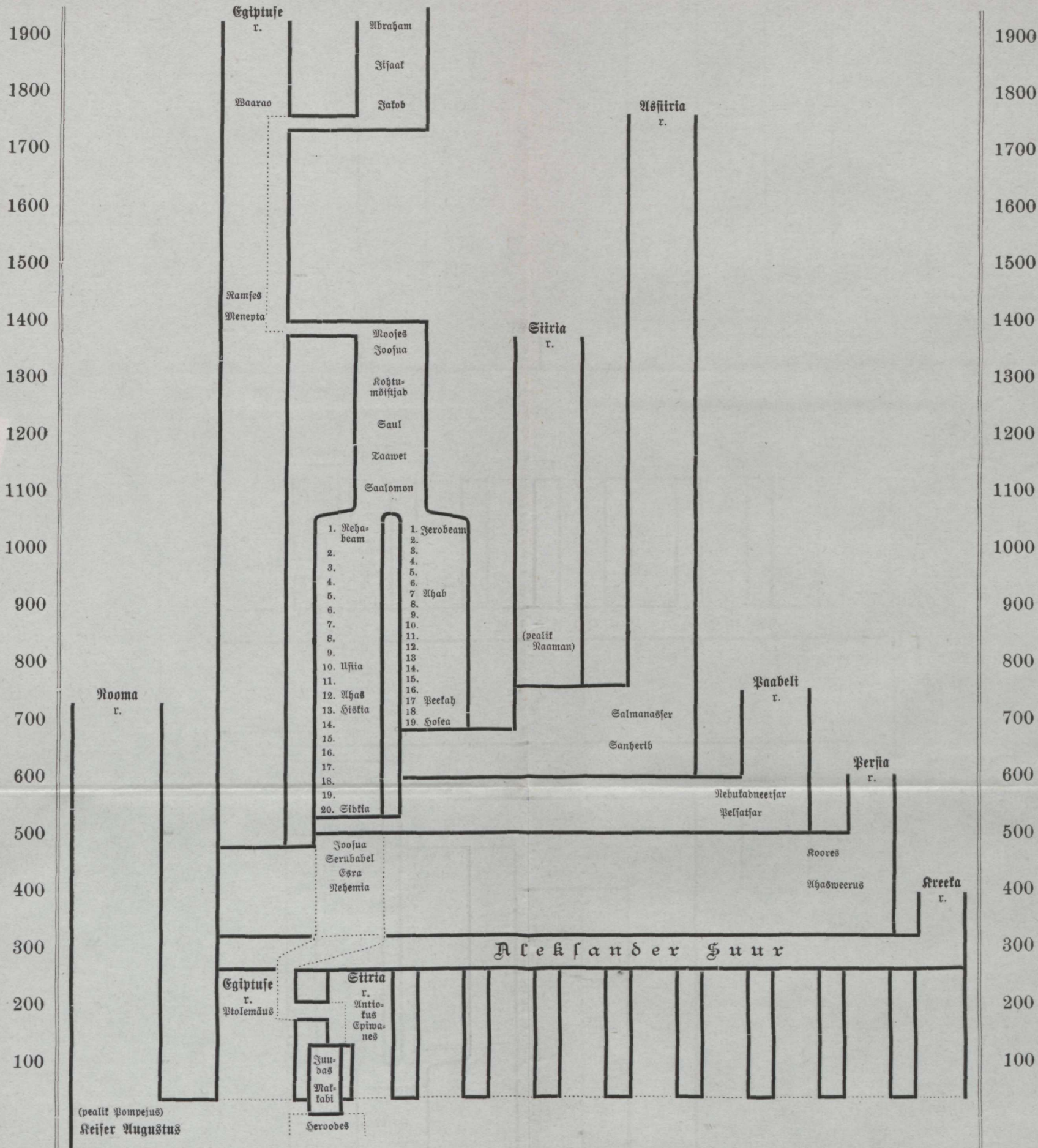
Saduseerid oliwad umbusklikud juudalased, kellel nende oma tarkus nende Jumal oli. Mis nad käega ei wõinud katsuda ega filmaga näha, seda nad ei uskunud. Nii salgasiwad nemad inglid ja üles-tõusmise ära.

Riigi walitjuse poolt oli igasfe suuremasfe linna majad ehitatud, kus kõigi asjade eest, mis maalt linna toodi, tolli raha nõuti. Mehed, kes seda toimetasiwad, oliwad tõlnerid, enamiste kelmid ja petjad, kes sagedasti rohkem raha nõudsiwad, kui kohus oli.

Suurtes linnades seisiwad ka Rooma sõjawäe jalgad, igaüks oma pealiku (=kuninga mehe) all, nagu Jeruusalemmas, Kapernaumas, Kaijareas, Tibeerias ja Jeerikus.

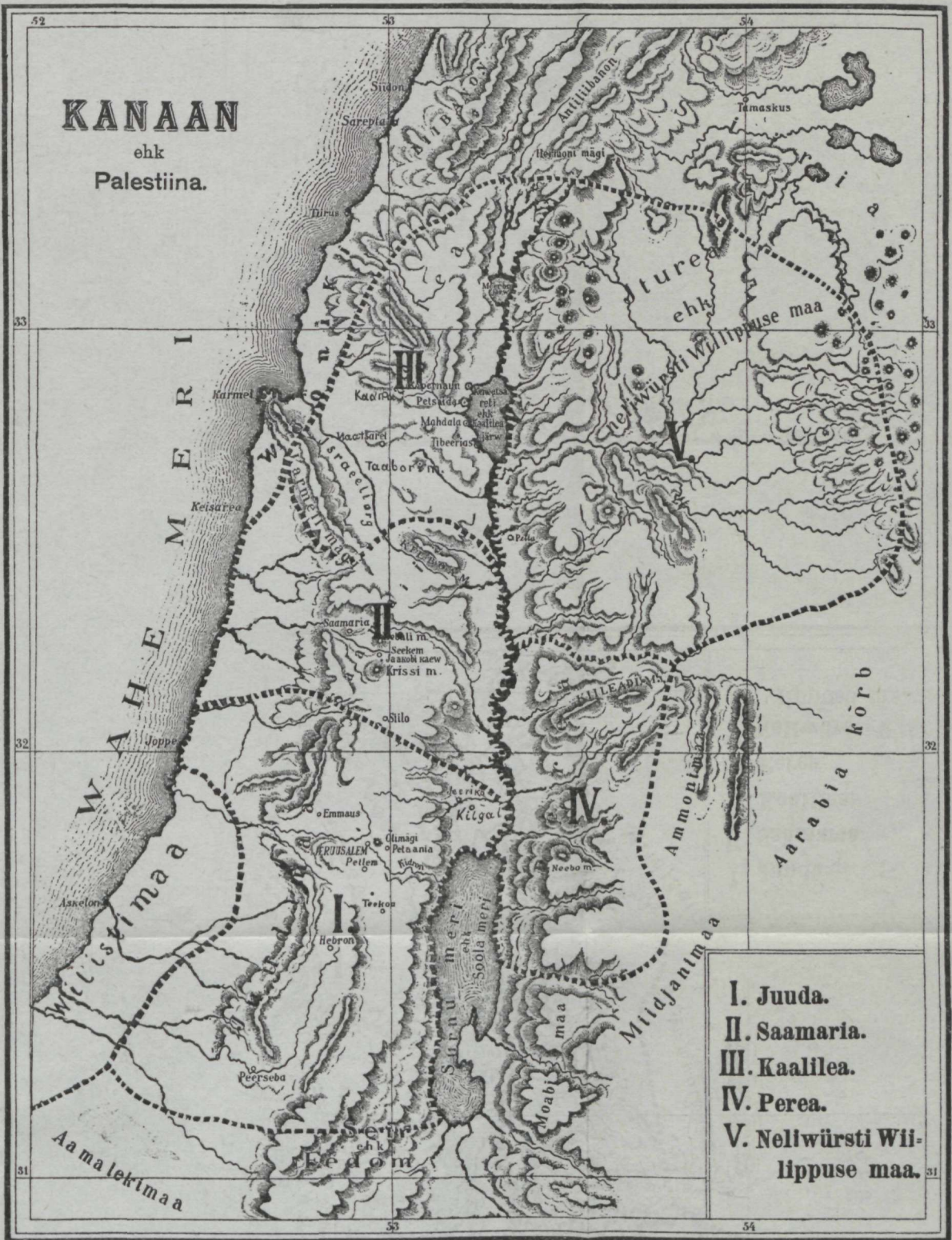
Igal pool juudalaste seas leiti inimesi, kes südamest Jisraeli rahwa tõutuste peale lootsiwad ja Messiaast ootasiwad. Linnades ja maal elasiwad nemad alanduses ja tasanduses. Nii-sugused alandlitud ootajad oliwad Herodese ajal: Juuda mägedel Suta linnas preester Sakarias ja tema naene Elijabet; Jeruusalemmas kaks wana inimest Siimon ja Hanna; Keneetjareti järwe ääres mitmed kalamehed ja Betlemma linna karjatsed ja weel palju muid. Kõik need ootasiwad igatsufega prohwetitest ettekuulunud aega, kus Messiaas, Dnnis-tegija, Lunastaja, Immaanuel pidi ilmuma.

KANAAN

ehk
Palestiina.

- I. Juuda.
- II. Saamaria.
- III. Kaalilea.
- IV. Perea.
- V. Nellwürsti Wliippuse maa.

